

Klass, genus och etnicitet

en läroboksundersökning i historia på gymnasiet

Innehållsförteckning

	Sida
1. Inledning	3
2. Syfte	4
3. Frågeställning	4
4. Disposition	4
5. Metod	5
6. Läroböcker	5
7. Tidigare forskning	7
8. Teoretiskt ramverk	10
8.1 Skolans förändring	10
8.2 Klass, genus och etnicitet	11
8.3 Läroböcker allmänt	13
8.4 Historieämnets förändring	15
8.5 Bakgrund	17
9. Resultat och Analys	22
9.1 Kursplaner	22
9.2 Klass	27
9.3 Genus	32
9.4 Etnicitet	35
10. Sammanfattande diskussion	40
11. Källor	43

Abstract

Syftet med denna uppsats var att undersöka läroböcker i historia och kursplaner i historia mellan 1950 och 2000-talet för att se hur dessa beskriver begreppen klass, etnicitet och genus. De delar av historien vi valde att granska i dessa läroböcker var franska revolutionen, industriella revolutionen, juli- och februarirevolutionerna, nationalismen, amerikanska inbördeskriget och imperialismen. Totalt hade vi 16 läroböcker med i vår granskning.

Resultatet vi kommer fram till är att klass förekommer kontinuerligt, etnicitet är skiftande men får mer plats i de böcker som skrevs under de senare decennierna. Genus kommer fram under de senare två årtiondena i böckerna från att ha knappt nämnts innan. Vi ser även att historieämnets förändring har haft påverkan på hur klass och genus framställs i läroböckerna. Kursplanerna ger utrymme för att arbeta med alla tre begreppen.

1. Inledning

Det har gjorts många studier av läroböcker med såväl kvantitativa som kvalitativa inriktningar. Anledningen till att så många studier har gjorts, beror på att undervisningen influerats av läroböckers innehåll. En utvärdering från 2003, som skolverket lät göra, visar på att läroboken dominerar undervisningen i historia.¹ Detta gäller oavsett om man direkt arbetar med historieböckernas texter eller mer elevaktivt. Det här resultatet styrker även Sture Långström och Nanny Hartsmar. Hartsmar har genomfört elevintervjuer, där hon får fram att det är en kronologisk och läroboksstyrd undervisning som sker i skolan. Långström drar samma slutsats och visar på att delar av den svenska befolkningen enbart läser läroböcker i skolan och inte läser någon facklitteratur utöver denna. Läroböckerna har onekligen stort inflytande på genomförandet och innehållet i undervisningen.²

Vi har valt att göra en jämförelse av historieböcker i gymnasiet som har använts mellan 1950 och 2000-talet. Den period i historien vi inriktar oss på är 1750-1900 och vi vill analysera hur klass, genus och etnicitet framställs i läroböckerna. Anledningen till att vi har valt att titta på denna historiska period är att det sker många förändringar i samhället. Under industrialiseringen förändrades levnadssituationen för många människor och nya samhällsgrupper skapas. Franska revolutionen är en revolution som är riktad mot det gamla ståndsamhället. Det sprids även nationalistiska idéer under 1800-talet samt att imperialismen sätter fart under slutet av 1800-talet. Dessa former av samhällsförändringar som sker under denna epok kan studeras och förklaras utifrån genus, klass och etnicitet. Att vi har valt att studera läroböcker mellan 1950 och 2000-talet beror på att vi tror det har skett en förändring i betoningen av genus, klass och etnicitet p.g.a. historieämnets utveckling under den här tiden.

¹ Skolverket, *Nationella utvärdering av grundskolan 2003: Samhällsorienterande ämne, Rapport 252 2005*, Stockholm 2005, s. 35

² Niklas Ammert, *Det osamtidas samtidighet* (Lund 2008) s. 18

2. Syfte

Syftet med vår uppsats är att – utifrån klass, genus och etnicitet – analysera svenska gymnasieläroböcker och kursplaner som har använts i historia mellan 1950- och 2000-talet. Vår hypotes är att klass, genus och etnicitet framkommer i dessa historieskildringar med tanke på att historieämnet sedan 1960-talet alltmer har betonat exempelvis historiematerialism, genusforskning och postkoloniala perspektiv. Vi vill även se hur kursplanerna som tillkommit under denna period kan ha påverkat läroböckerna och hur de ger stöd i arbetet med klass, genus och etnicitet.

3. Frågeställningar

För att begränsa oss har vi valt ut vissa delar ur undersökningsperioden som ger utrymme för att använda genus, klass och etnicitet. Områdena vi valt ut är franska revolutionen, industriella revolutionen, amerikanska inbördeskriget, imperialismen, liberalismen, socialismen, nationalismen samt julirevolutionen år 1830 och februarirevolutionen år 1848. Det är relevanta händelser under den här tidsperioden, som har påverkat samhällen på ett eller annat sätt och som tas upp i läroböckerna. Vår frågeställning är:

- Hur framställs klass, genus och etnicitet i läroböckerna gällande tidsperioden 1750-1900?
- Kan man se någon påverkan från kursplaner och historieämnets förändring av läroböckernas framställning gällande klass, genus och etnicitet mellan 1950- och 2000-talet?

4. Disposition

Uppsatsen är uppbyggd på följande sätt. Först går vi igenom den metod vi har använt som sedan följs av en kort presentation av de läroböcker vi har valt att studera. Detta kompletteras med forskning som tidigare gjorts i ämnen som ligger nära tillhands för våra frågeställningar. Här presenteras bl.a. en studie gällande historiemedvetande, kort om forskning gällande läroboksförfattare, hur etnicitet har behandlats i läroböcker samt en studie gällande den politiska läroboken. Därefter presenteras det teoretiska ramverk som gäller för uppsatsen. Det som tas upp i denna del är skolans förändring från 1940- talet till 2000-talet, en teoretisk beskrivning av begreppen klass, genus och etnicitet, allmänna teorier gällande läroböcker samt historieämnets förändring.

Sedan följer en kort bakgrund som innefattar de historiska händelser som vi har valt att studera i läroböckerna. Ordningen på bakgrunden är följande: franska revolutionen, industriella revolutionen, ideologierna, julirevolutionen 1830, februarirevolutionen 1848, amerikanska inbördeskriget samt imperialismen.

Vi följer upp detta med resultat och analys som är uppdelat i fyra delar: Kursplaner, klass, genus och etnicitet. Uppsatsen avslutas med en sammanfattande diskussion där vi går igenom det vi kommit fram till i uppsatsen.

5. Metod

Studien baseras på att vi kvalitativt läser och tolkar texter samt söker efter skillnader i historieböcker under en längre tid inom de områden vi valt att arbeta med. Med tanke på att vi har valt ut tre perspektiv att leta efter i historieböckerna och kursplanerna är vi ute efter vissa delar i de texter som studeras. *Metodpraktikan* definierar varför man skall använda sig av kvalitativ textanalys. Där sägs bland annat: ”Vissa passager i texten anses vara viktigare än andra. Ett annat men närliggande skäl är att det eftersökta innehållet i texten ligger dolt under ytan och endast kan tas fram genom en intensiv läsning av texten.”³ Skälet till varför vi har valt att använda just denna metod är att vi vill gå in på djupet av texterna och välja ut det som är centralt och viktigt för de begrepp vi undersöker. I en kvantitativ studie är det mer frågan om att undersöka frekvensen av hur ofta begreppet används i läroböckerna.⁴ Detta är inte vad vi är ute efter; vi vill i stället studera det kvalitativa innehållet i lärobokstexterna. I textanalysen gör vi en klassificering när vi letar efter klass, genus och etnicitet. När vi hittar något som berör dessa perspektiv, stoppar vi in det i respektive kategori. Vi systematiserar sedan innehållet.⁵

6. Läroböcker

Vi har valt ut sexton läroböcker som har använts i gymnasiet mellan 1950- och 2000-talet. Vi har tre stycken från 1950-talet, tre stycken från 1960-talet, två stycken från 1970-talet, tre stycken från 1980-talet, två bokserier och en bok från 1990-talet samt tre stycken från 2000-talet. Utgångspunkterna i urvalet har varit att böckerna skall vara inriktade på gymnasienivå. Vi vet inte hur de har använts inom historieundervisningen. Vi har varit begränsade av

³ Peter Esaiasson, *Metodpraktikan* (Vällingby 2007) s. 237

⁴ Esaiasson, (2007), s.223

⁵ Esaiasson, (2007), s. 238

utbudet, vilket har styrt urvalet. Det är anledningen till att vi har två läroböcker från 1970-talet och tre stycken från varje övrigt årtionde i studien.

De perioder vi undersökt i varje bok har alltså varit franska revolutionen, industriella revolutionen, julirevolutionen 1830, februarirevolutionen 1848, nationalismen, liberalismen, socialismen, amerikanska inbördeskriget och imperialismen. Det finns i varje bok ett avsnitt som tar upp dessa delar. Självklart varierar utformningen och innehållet beroende på vilket decennium man undersöker.

En övergripande beskrivning av de läroböcker vi studerat är att samtliga arbetar utifrån en kronologisk uppdelning. Man beskriver de olika historiska händelserna i kapitel och går därefter vidare till nästkommande händelse. Böckerna har sin primära fokus på Europa men har kapitel som gör stora svepande drag i de övriga kontinenternas historia. Varje bok har denna typ av kronologiska uppbyggnad, men man försöker att särskilja sig genom att ändra lite på upplägget. Vissa läroböcker kan t.ex. lägga in faktarutor om specifika historiska personligheter från den tid som beskrivs.

1950-talets böcker är *Allmän historia för gymnasiet* av Martin Bäcklin m.fl. från 1954, *Allmän historia för gymnasiet* av Ernst Söderlund m.fl. från 1956, *Allmänna historien i berättelser IV* av Gunnar Ander från 1956. Bäcklin och Söderlunds böcker är de som liknar varandra mest under detta årtionde.

För 1960-talet har vi undersökt tre böcker. Dessa är *Allmänna historien i berättelser III* av Gunnar Ander, från 1963, *Historia för gymnasiet* av Martin Bäcklin m.fl. från 1964 och *Historia för gymnasiet 2B* av samme författare, men från år 1969.

För 1970-talets studie har vi valt *Två sekler*, av Lars Hildingsson m.fl. från 1972, och *Historia i centrum och periferi* av Göran Graninger m.fl. från 1977.

1980-talets läroböcker består av *Historiens huvudlinjer 2B* av Per- Erik Brolin m.fl. från 1980, *Grepp om historien* av Bengt Åke Häger från 1983 samt *Alla tiders historia*, av Börje Bergström m.fl. från 1987.

För 1990-talet studerar vi två bokserier och en bok: *Människans vägar 1* av Carin Bergström från 1993 hör ihop med *Människans vägar 2* av Mats Larsson från 1994. *Alla tiders historia* av Börje Bergström från 1996. *Människans historia 1* av Gunnar T Westin m.fl. från 1990 hör ihop med *Människans historia 2* av Gunnar T Westin m.fl. från 1992. 2000-talets tre böcker

består av *Epok Historia A* av Sten Elm m.fl. från 2000, *Perspektiv på historien A* av Hans Nyström m.fl. från 2005 samt *Alla tiders historia Bas* av Hans Almgren m.fl. från 2008.

Böcker som är del av en bokserie

Fem av undersökningens böcker har samma boktitel, men har utkommit i olika upplagor. *Allmän historia för gymnasiet* av Martin Bäcklin från 1954 och *Historia för gymnasiet* från 1964 samt 1969 har kopplingar till varandra, då de är skrivna av samma författare med liknande struktur. *Alla tiders historia* av Börje Bergström, från 1987, utkom i en ny upplaga i exemplaret från 1996. Det centrala för denna studie är att det är innehållsliga skillnader mellan de olika upplagorna.

7. Tidigare forskning

Historiemedvetande och läroböcker

En studie som har gjorts genom att studera läroböcker är Niklas Ammerts *Det osamtidigas samtidighet, historiemedvetande i svenska historieböcker under hundra år*. Niklas Ammert har en kvalitativ inriktning i sin studie kring läroböcker i historia till årskurs nio under 1900-talet. Anledningen till att han har inriktat sig på grundskolan, är att den är obligatorisk och att alla läser historia. Det finns även kursplaner och betygskriterier som säger vad elever som gått ut nian, skall ha uppnått för kunskaper och färdigheter. När Ammert valde ut böcker för sin studie, utgick han ifrån tre kriterier. Det första var läroböckernas perspektiv, innehåll och urval, vilket ger en bild av undervisningen. Det andra kriteriet var att välja ut de läroböcker som har sålt mest. Då framgick vilka böcker som har använts mest i undervisningen, vilket var det tredje kriteriet i Ammerts urval.⁶

Ammert undersöker huruvida historieböcker har påverkat och bidragit med ett historiemedvetande till eleverna. Skolan har som roll att ge eleverna en historisk uppfattning, men de blir även påverkade i det övriga livet, t.ex. av film. Han betonar också att staten gjorde en satsning på Forum för Levande Historia⁷ för att ge information om Förintelsen. Med historiemedvetande menar han just den historiska uppfattningen hos eleverna. Begreppet består av olika delar, som t.ex. minne och identitet. Ammert kommer bland annat fram till att från 1960-talet till 1980-talets börjar läroböckernas berättelser utgå från nuet för att vara mer

⁶ Ammert, (2008) s. 75-77

⁷ Forum för levande historia är en statlig satsning för att sprida kunskap om förintelsen och dess offer. Projektet har resulterat i en hemsida www.levandehistoria.se.

tilltalande för eleverna. På 1960- och 1970-talet användes historiematerialismens begrepp klass, klasskamp, bas och produktion. Detta fanns kvar i viss mån under 1990-talet och på 2000-talet, men då betonades även andra förklaringar än de som framställs i böckerna från tidigare decennium. Kvinnor börjar också nämnas mer på 2000-talet, vilket gör att flickor i skolan bättre kan identifiera sig med historien. Ammert menar att det finns en tydlig tendens av kopplingar mellan då och nu i texterna. Exempelvis speglar den samtida samhällsutvecklingen och den ideologiska framställningen i böckerna det förflutna. Framtidstolkningar syns sällan i historieböcker. Upplevelsen av sammanhang mellan tolkningen av det förflutna, förståelsen av det närvarande och perspektiv på framtiden brukar lyftas fram som centrala inslag i ett historiemedvetande.⁸ Således uppfylls inte detta historiemedvetande av de läroböcker som Ammert har studerat. Han menar dock också att flera tidsdimensioner synliggörs i historieböckerna, och därmed finns det ändå vissa inslag som stimulerar elevers historiemedvetande.⁹

Forskning om läroboksförfattare

Sture Långström fokuserar på författarna som har skrivit historieböckerna. Han gör en kvalitativ studie där han intervjuar författarna. Det han kommer fram till är bland annat att författarna var medvetna om att de politiska åsikterna hade betydelse för vad de valde att skriva om. Dessutom kommer han fram till att författarna skrev alltmer om internationell historia och allt mindre om svensk dito från 1970-talet och framåt.¹⁰

Etnicitet i läroböcker

Mai Palmgrens *Afrikabild för partnerskap?* är en kvalitativ studie i de fyra SO- ämnena på högstadiet. Hennes syfte med studien är att studera hur böckerna framställer Afrika. Hon har undersökt 62 läroböcker som kom ut senast våren 1998. I den här studien inriktar hon sig på 1990-talet. Hon har analyserat 13 grundböcker som enbart behandlat historia. I hennes undersökning ingår även fördjupningsböcker eller böcker som innehållit alla fyra ämnena historia, samhällskunskap, geografi och religion. Palmgren motiverar sin studie utifrån den speciella relationen som har funnits mellan Europa och Afrika, t ex i form av slaverihandeln och 1800-talets europeiska kolonisation av Afrika.¹¹

⁸ Larsson, Hans Albin ”Från insikt till åsikt. Historie- och samhällsdidaktikens möjligheter i en föränderlig skola, s. 80 ff, i Larsson, Hans Albin, (red.) *Historiedidaktiska utmaningar*, Jönköping, 1998 s.

⁹ Ammert, (2008) s. 208-217

¹⁰ Långström, Sture (1997), *Författarröst och lärobokstradition: en historiedidaktisk studie*, Uppsala

¹¹ Mai Palmgren *Afrikabild för partnerskap?* (Stockholm 2000) s. 11-12

Hon har även gjort en liknande studie på 1980- talet där hon bl.a. kom fram till att de afrikanska stammarna ofta framställdes som stridslystna vildar. Ett annat resultat var att Europa beskrevs som utvecklarna i Afrika.¹² Afrikanerna framställs som passiva medan det är européerna som agerar. Det tenderar även vara eländesskildringar i Afrikabeskrivningarna.¹³

Palmgren drar också slutsatsen att man delar upp de afrikanska människorna i en svart och vit ras; att man låter anonyma afrikaner representera alla afrikaner; att man ser slavhandeln som början på rasismen och att man ofta utelämnar att afrikaner fungerade som mellanhänder i slavhandeln samt att framställningen av Afrikas framtid är synnerligen pessimistisk.¹⁴

Alicia Pettersson tar i sin uppsats upp hur framställningen av Afrika i historiska läroböcker förändrats under perioden 1950-1995. Det hon kommer fram till är att fram till 1950-talet lever det kvar en rasism i läroböckernas framställningar. Ras ersätts sedan med andra begrepp. Man skapar en bild av ”de andra” i termer om utvecklad kontra underutvecklad och hög levnadsstandard kontra låg levnadsstandard. Pettersson kommer också fram till att även om böckerna efter 1975 försöker att uppvärdera ”det afrikanska”, så lever det kvar en skillnad mellan ”oss” och ”dem”.¹⁵

Den politiska läroboken

Janne Holmén har skrivit en bok om hur Norges, Finlands och Sveriges förhållande till USA och Sovjetunionen avspeglade sig i läroböcker, i bland annat historia, från 1930- och 1990-talet. För att kunna genomföra detta har han valt att studera två läroböcker från varje land, ämne och årtionde. Han inriktar sig på tre ämnen: geografi, samhällskunskap och historia. Beroende på olika inställning till USA kan läsaren bedöma samma text om landet som positiv tendentiös, neutral eller negativ.”¹⁶. Den frågeställning som Holmén har i sin undersökning består av tre huvudfrågor: Påverkas läroböckerna i en småstat av de utrikespolitiska förhållanden som råder i landet? Har innehållet styrts från politiskt håll, eller har det utrikespolitiska förhållandet indirekt kunnat påverka läroböckerna? Hur löses i läroböckerna motsättningen mellan småstatens intresse av att å ena sidan främja legalistiska principer mellan stater och upprätthålla enighet inom landet, och å andra sidan uppvisa en medgörlig attityd gentemot hotande stormakter? Det mest intressanta han kommer fram till är att det

¹² Palmgren (2000) s. 13

¹³ Ammert (2008) s. 34

¹⁴ Palmgren (2000) 243-244

¹⁵ Pettersson Alicia, 2008 *”De andra”* Uppsalauniversitet s. 28

¹⁶ Janne Holmén, *Den politiska läroboken* (Stockholm 2006) s.41

finns en tydlig påverkan på läroböcker från de utrikespolitiska förhållanden som råder i en småstat. Det är framförallt Finland som visar störst tecken på detta. I de övriga frågorna är resultaten inte lika entydiga.

Holmén studerar även hur läroboken används i klassrummet och hur den styr undervisningen. Han påtalar att en studie som genomfördes av Gösta Wennberg visar att geografilärare i praktiken ersätter läroplanen med läroboken.¹⁷ Holmén visar även att nya och oerfarna lärare i större utsträckning baserar sin undervisning på läroboken. Gällande läroplaner lägger Holmén fram en studie av Tomas Englund som visar att läroplanen är en politisk kompromiss. Målen som läroplanen innehåller är motsägelsefulla och läroboken blir ett sätt att hjälpa läraren att tolka läroplanerna. Läraren förlitar sig mer på läroboken än på läroplanen i undervisningssituationen.¹⁸

Forskningsutrymme för denna uppsats

Det finns onekligen en del forskning som har studerat läroböcker i historia under andra hälften av 1900-talet. Däremot finns det inga studier som diskuterar hur genus och klass och etnicitet framställs i läroböcker och kursplaner i historia. På detta område bryter alltså vår studie ny mark.

8. Teoretiskt ramverk

8.1. Skolans förändring

Hans Albin Larsson har skrivit en artikel där han går igenom de viktigaste förändringarna av den svenska skolan mellan 1940-talet fram till 2000-talet. Han redovisar de skolreformer som skapat den skola som existerar idag.

Under 1940-talet inleddes en utredning för att granska vad som bör göras för att förbättra den svenska skolan. Man hade för avsikt att ge alla elever möjligheten att gå i skolan oavsett ekonomisk och social bakgrund. Under 1960-talet förändrade socialdemokraterna och de övriga partierna sin syn på skolans organisation. Huvudtanken var att man ville att det parallella skolsystemet skulle bytas ut mot en enhetsskola., d v s att alla elever oavsett klass och bakgrund gick i samma skola. Under 1970-talet handlade diskussionen mycket om att skolan skulle bli mer ansvarstagande. Problemen med bråk, skolka, vandalism och skoltrötthet

¹⁷ Holmén (2006) s. 23

¹⁸ Holmén (2006) s. 24

skulle mötas med en mer socialt engagerad skola.¹⁹ När den ekonomiska konjunkturen försämrades under 1970-talet minskade statens styrning av skolan. Under 1980-talet decentraliserades skolan ytterligare. Den blev mer marknadsinriktad och ekonomin påverkade i allt högre grad hur resurserna skulle fördelas. Hans Albin Larsson skriver: ”Sammantaget innebar 1970- och 1980-talens förändringar att skolan blev mer lokalt styrd, att undervisningsmomenten och därmed kursinnehållets betydelse tonades ner till förmån för en uttalad strävan efter basfärdigheter och social fostran.”²⁰

Decentraliseringen fullbordades år 1989 med att skolan blev kommunalt styrd. Det är nu främst kommunens finanser som avgör vilken skolgång eleverna kommer att få. Med kommunaliseringen avvecklades därmed i snabb takt en serie bestämmelser av stor betydelse för undervisningens förutsättningar. Dessa rörde bl.a. klassernas storlek, rektorernas behörighet, kompetenskraven på lärarna, undervisningens innehåll och ämnenas utrymme på schemat.²¹ Det sena 1990-talet och tiden därefter har präglats av fortsatt upplösning av regelverken kring skolan. Kvar finns endast vissa plan- och måldokument och en diskussionsbaserad utvärderingsprocess, nu benämnd kvalitetssäkring.²² Dessa förändringar har resulterat i en omfattande kritik av skolan och krav på nya reformer har lyfts fram, till och med på ett återförstatligande av skolan.

8.2 Klass, genus och etnicitet

Klass

Klassbegreppet definierar en grupp människors grundläggande villkor av både ekonomisk och vardaglig art. Man brukar oftast utgå från de ekonomiska villkoren som påverkar människors vardagsliv. Exempel på detta är vilken typ av inkomst man har, kontrollen över andras och sitt eget arbete samt ägandet av produktionsmedel som maskiner, verktyg, lokaler och råvaror. Göran Ahrne menar att förändringar av samhällsklasser, både inom och mellan, påverkas av utvecklingen i de ekonomiska förhållandena. Det är kontrollen över de ekonomiska medlen som ger makt. Om man äger maskiner, råvaror och lokaler har man inflytande över människors vardagsliv. Han poängterar dock att makten inte är definitiv, då arbetarna som motståndspraktiker kan gå ut i strejk eller byta jobb.²³

¹⁹ Hans Albin Larssons ”Efter 50år av reformer” *Forskning och Framsteg* 2003

²⁰ Larsson (2003)

²¹ Larsson (2003)

²² Larsson (2003)

²³ Göran Ahrne (1987), *Klassamhällets förändring* s.11-13

Det har även utvecklats en annan syn på klass. Det som påverkar här är att människor som har gemensamma erfarenheter och tankar samlas och uttrycker sina åsikter mot andra människor med en annan uppfattning. På detta sätt menar den brittiske historikern E.P. Thomson att klass uppstår. Det är, enligt Thompson, klasskulturen och de kollektiva handlingarna som räknas.²⁴ Centralt för vår uppsats är att studera vilken typ klassbegrepp som används i läroböckerna.

Genus

Genus innebär en problematisering av relationen mellan könen. Med begreppet skiljer man på det biologiska och det kulturella könet. Man vill kunna undersöka vilket socialt förhållande könen har till varandra. Detta tenderas till att delas upp i manligt och kvinnligt. Yvonne Hirdman menar att när man skall analysera genus, så använder man ett genussystem. Det finns förväntningar och föreställningar inom systemet, vilket skapar en slags mönsterstruktur med två principer. Den första är att man inte blandar ihop manligt och kvinnligt. Den andra är att mannen framställs som en norm. De är alltså männen som anses vara det normala och därmed blir normen människa. Då hamnar kvinnor automatiskt i bakgrunden och blir underordnade. Hirdman menar att det är isär hållandet som gör att den manliga normen legitimeras.²⁵

Med ett genuskontrakt hävdar Hirdman att det finns ett osynligt avtal mellan könen. Kontraktet utformas olika beroende vilken part som definierar den andra parten. Hon menar att konkreta föreställningar skapas om hur män och kvinnor skall vara mot varandra på arbetsplatsen, vilka ord de kan använda och hur man skall se ut etc. Genuskontraktet finns på flera olika nivåer. Att använda sig av genussystem gör att man kan se nya förhållanden mellan könen och kan sätta in det i historiska händelser. Kvinnan blir inte bara ”den andra” som finns i bakgrunden och är historielös.²⁶ Frågan är hur genus framställs i läroböckerna. Vilken typ av genuskontrakt är det som lanseras?

Etnicitet

Begreppet etnicitet kopplar de flesta till ras- och minoritetsfrågor. Thomas Hylland Eriksson belyser att i USA blev etnicitet en benämning på minoriteter som ansågs vara underlägsna den dominerande befolkningen. Inom socialantropologin menar man att etnicitet är ”relationer

²⁴ Ahrne, (1987) s.19-20

²⁵ Christina Ericsson (1993) *Genus i historiskforskning* s. 146-156

²⁶ Ericsson (1993) s. 146-156

mellan grupper som betraktar sig själva, och betraktas av andra, som kulturellt särpräglade”.²⁷ Man kan säga att etnicitet betraktas som en grupp människor som har gemensamma egenskaper och ursprung. En etnisk grupp anses vara ett folk som har samma kultur.

Nationalism kan lätt kopplas samman med etnicitet. Med nationalism menar man att den nationella enheten skall hänga ihop med den politiska enheten. Ernest Gellner hävdar att nationalismen är ” en teori om politisk legitimitet som fordrar att etniska gränser inte korsar politiska gränser”.²⁸ Nationalismen kräver alltså att det skall vara en etnisk hegemoni över den politiska staten. Det är den dominerande etniska gruppens intressen som skall framhävas i nationalstaten. Frågan är då på vilket sätt etnicitet och nationalism framkommer i läroböckerna. Hur presenteras till exempel nationalismen och icke europeiska etniciteter?

8.3 Läroböcker allmänt

Lärobokskunskap

Läroboken skiljer sig från många andra texter och verk vad gäller texten och dess innehåll. Befintlig kunskap struktureras om och reproduceras till kunskap som elever av olika åldrar tar till sig av. Man skall alltså inte skapa ny kunskap. Detta leder till att det primära i skapandet av läroböckerna är att göra ett urval av det enorma stoff som finns. Man gör avgränsningar och sätter upp ramar för vad som skall innefattas i de kapitel som skall finnas i boken.

I läroboken sker en pedagogisk omvandling av svåra begrepp och förklaringar. Staffan Selander kallar denna överföring och omvandling av kunskapsinnehållet för ”pedagogisk texttraduktion”. Frågan om vad som är så viktigt att det bör förmedlas till de kommande generationerna bestäms främst politiskt genom skapandet av olika typer av läroplaner och kursplaner. Här bestäms hur man ser på skolan och vilka ämnen undervisningen ska innehålla. Frågan om hur denna kunskap skall förmedlas är dock idag inte en politisk fråga. Eftersom den statliga läroboksgranskningen har försvunnit, är det upp till varje förlag att avgöra lärobokens innehåll. Lärobokens struktur, upplägg och urval baseras i hög grad på hur tidigare läroböcker har skapats och sett ut. Man kan säga att läroplanen istället för att styra läroboken snarare tillsammans med läroboken visar de värderingar av kunskap och moral som finns i samhället.²⁹

²⁷ Thomas Hylland Eriksen (1998) *Etnicitet och nationalism* s. 12-13

²⁸ Eriksen, (1998) s. 126-127

²⁹ Selander, Staffan (1988) *Lärobokskunskap* s.19

Selander skriver att den pedagogiska texten numera inte tar sitt kunskapsinnehåll från muntlig tradition utan från andra texter. Han hävdar att det finns en skillnad mellan kunskapsproduktion och kunskapsreproduktion. Kunskapsproduktion är när man skapar ny kunskap, nya synsätt och nya modeller. Det är främst vetenskapen som skapar denna typ av ny kunskap. Kunskapsreproduktion är när man skall bryta ner denna stora massa av data och många infallsvinklar till något enkelt greppbart.³⁰

Avreglering och mediepåverkan

Holmén tar upp flera faktorer som har påverkat läroboken och hur den utformas. En av dessa är den statliga kontrollen över läroböckerna som fanns i Sverige fram till 1990-talet. Störst var styrningen på 1960-talet, medan de tidigare och framförallt senare läroplanerna var avsevärt mer fritt formulerade.³¹ Även samhällsklimatet påverkar vad som skrivs i ett land. Debatten som förs bland medborgarna och i media formar det som är viktigt och intressant. Speciellt media spelar en viktig roll i vad som anses som värt att veta. I skolan tar man upp vad som sägs i media och arbetar med detta. Författarna till läroböckerna hämtar information och upplägg till sina böcker från det samhällsklimat de lever. Resultatet blir att ”tidsandan” påverkar lärobokens innehåll. Holmén påpekar att ”media förmedlar en föreställning om vilka frågor som är viktiga att lyfta fram och förser läroboksförfattarna med en reservoar av information och argument att ösa ur.”³²

Struktur

Det strukturella perspektivet handlar om vad som påverkar lärobokens utformning, innehåll, tillkomst och perspektiv i ett fryst ögonblick. Det är massor av strukturella förutsättningar som påverkar utformningen. Genus, klass etnicitet influerar bland annat genom den rådande samhällsdebatten. Läroplaner, kursplaner och pedagogiska strömningar influerar också läroböckerna. En ny kursplan kan exempelvis lägga större fokus på ett område. Långström tar upp hur läroboken och författaren påverkas från olika håll. Han betonar att författarna själva anser att det som styr dem mest är den statliga styrningen i form av läroplaner, kursplaner och läromedelsgranskning. Denna styrning försvann dock i början på 1990-talet.³³

³⁰ Selander (1988) s.19

³¹ Holmén (2006) s.25

³² Holmén (2006) s.26

³³ Ammert, (2008) s. 29-32

Aktör

Vilka aktörer framställer man i historieböckerna? Det skiljer sig mellan två typer: individen och kollektivet. Med individen avses att man studerar en persons handlande p.g.a. att man anser att dessa personer speglar de allmänna dragen för den specifika epok som presenteras. Det historiskt meningsfulla kommer fram hos de viktiga personligheterna och deras handlande. Med kollektiva aktörer menar man att det är en grupp människor som handlar tillsammans. De har gemensamma mål och intressen och strävar efter att förändra samhället och relationsmönstret.³⁴

8.4 Historieämnets förändring

Det akademiska ämnet historia har haft flera olika inriktningar och dominerande krafter genom historiens gång. I Sverige började historiebegrivningen med att munkar och nunnor i kloster nedtecknade händelser och berättelser i olika kalendrar. Knut Kjeldstadli lyfter fram att rimkrönikorna var de viktigaste berättande källorna om den svenska äldre historien.³⁵ Dessa krönikor är ofta uppdiktade av mäktiga politiker och skildrar avgörande politiska händelser. Under den starka kungamakten, från Gustav Vasas tid, var historiebegrivningen viktig för att skapa propaganda och legitimitet. På 1800-talet fick konservatismen ett starkt grepp om historieskrivningen. Fokus låg främst på kungarna, utrikespolitiken och krigen, framförallt på de krig som Sverige hade vunnit. En central historiker under 1800-talet var Erik Gustaf Geijer. Han fokuserade framförallt på relationen mellan kungen och folket.³⁶ Källkritik var inte det primära. Viktigare var den estetiska framställningen av historien och helhetsuppfattningen av densamma. Då blev det tillåtet att kombinera sagor och berättelser som empiriskt bevisade skeenden.

Under tidigt 1900-tal dominerades historiebegrivningen i Sverige av bröderna Curt och Lauritz Weibull, som fokuserade på en strikt källkritik. De menade att man måste hålla sig till det faktamässiga, det vill säga till det som kunde bekräftas av empirin. Detta kan ses som ett svar på den tidigare historiebegrivningen som inte hade källkritiken i första rummet. Ämnen som var traditionellt förknippade med bröderna Weibull och dess efterföljare var politik, ekonomi och statsadministration. Man gick från de berättande källorna till de fakta som var säkerställda. Analyser av maktkamper och handelspolitik ersatte de tidigare målände och

³⁴ Stellan Dahlgren, *Fråga det förflutna* (Lund 1996) s.133-140

³⁵ Knut Kjeldstadli, *Det förflutna är inte vad det en gång var* (Lund 1998) s.56

³⁶ Kjeldstadli (1998) s.57

sagolikhade beskrivningarna av stora ansvarsfulla män. Kjeldstadli påpekar att nationalism och patriotism byttes ut mot en principiellt kritisk och skeptisk, ibland också cynisk hållning.³⁷

Samhällsvetenskaper och historia stod länge långt ifrån varandra som vetenskapliga discipliner. Men under slutet av 1960-talet närmade sig de två ämnena varandra genom att historievetenskaperna i allt högre utsträckning började använda sig av samhällsvetenskapliga teorier för frågeställningar och förklaringsmodeller. Historiedisciplinen blev allt bredare under denna period och detta gjorde även att allt fler kunde forska inom ämnet.³⁸

Historiematerialismen växte sig allt starkare under 1970- och 1980-talet. Denna teori har sina rötter i Karl Marx ideologi och bygger på ägandet av produktionsmedel.

Historiematerialismen menar att det under alla tider funnits en kamp mellan de som producerar en vara och de som äger produktionsmedlen. Man tar t.ex. upp att man kan använda denna teori för att förklara kampen mellan bönder och adel under medeltiden.³⁹ De kraftiga vänstervindarna som fanns under 1970-talet gjorde att denna forskningsinriktning växte sig stark. Men det som främst analyserades med det historiematerialistiska forskningssättet var det feodala samhället och hur godsägarna utnyttjade de producerande bönderna. Historiematerialismen fick en stark ställning inom universitetsämnet historia och läroböcker som skevs då och har skrivits därefter har ofta influerats av historiematerialismen. Thomas Lindkvist och Kurt Ågren exempelvis två läroboksförfattare som har påverkats av historiematerialismen.

Flera andra teoribildningar som växte sig starka samtidigt som historiematerialismen. En av dessa var det kulturteoretiska perspektivet som utgår från att studera människor och dess omgivning i historien. Den vardagliga människan blev ett intressant objekt att studera och företeelser som tidigare sågs som helt ointressanta fick en plats i historieforskningen⁴⁰. Eva Österberg var en historiker som satte sina avtryck i den kulturteoretiska skolan.

Under 1980- och 1990-talet etablerades också den kvinnohistoriska forskningen. Man kritiserade där att perspektivet i historieskrivningen alltför mycket hade inriktats på män och under 1980-talet byggdes en kvinnohistorisk inriktning upp med egna teorier och nya synsätt

³⁷ Kjeldstadli (1998) s.62

³⁸ Kjeldstadli (1998) s.63

³⁹ Kjeldstadli (1998) s. 66

⁴⁰ Kjeldstadli (1998) s. 67

på historien. Denna kvinnohistoriska inriktning förändrades under 1990-talet till att bli en genusteoretisk inriktning där man fokuserade på de mönster som styr män och kvinnor in i samhällets könskonstruktioner. Inte minst lyfte man alltmer fram maktperspektivet i analysen av relationerna mellan män och kvinnor.

Postkolonialismen är ett begrepp som påverkat framställningen av ras i läroböckerna.

Nationalencyklopedin definierar postkolonialism som de tankar och idéer som lyfter fram kolonialismens betydelse för företeelser som modernitet, humanism och civilisation.

Postkolonialismen synliggör även banden mellan kolonialism och dagens rasism och etniska diskriminering.⁴¹

8.5 Bakgrund

Vi presenterar här en bakgrund till de områden vi har fokuserat på i läroboksstudien.

Beskrivningarna är kortfattade och vinklade mot det vi har funnit intressant att studera gällande klass, genus och etnicitet: samt den historik som läroböckerna innehåller.

Franska revolutionen

Frankrike bestod av tre olika stånd under 1700-talet. Det var adel och präster som utgjorde de två övre stånden. Det tredje ståndet bestod av flera olika samhällsgrupper, t.ex. av advokater, läkare, lärare, handelsmän och bankirer bl.a. Den största gruppen inom tredje ståndet var bönderna på landsbygden. Ståndsprivilegierna var orättvisa, då de gynnade de två högre stånden. Bönderna kunde få betala upp till tre fjärdedelar av sin inkomst i skatter och avgifter, vilket resulterade i stort missnöje.

Kungen kallade in generalständerna 1788 p.g.a. misskötsel av finanser och dåliga tider i landet. Generalständernas tre stånd hade varsin röst. Detta skapade missnöje hos tredje ståndet, då de två andra stånden kunde rösta ner detta, samtidigt som det tredje ståndet representerade 95 % av befolkningen. Man krävde att varje representant skulle ha en röst. Kungen, Ludvig XVI, stängde lokalen där ståndet sammanträdde, men det tredje ståndet samlades på annat ställe och kallade sig därefter för nationalförsamlingen. Man skulle ge Frankrike en ny författning. Samtidigt var oron stor på gatorna. Kungen beordrade till slut att de andra stånden skulle ansluta till nationalförsamlingen.

⁴¹ Nationalencyklopedin www.ne.se/postkolonialism

Borgare och bönder slog därefter ihop sig och gick ut på gatorna. Rykten gick om att kungen planerade ett militärt ingripande. Man lyckades också ta makten. För att lugna ner folket, kom man med förslag i Nationalförsamlingen om att avskaffa de feodala privilegierna och att alla skulle vara lika inför lagen. Ståndsamhället blev därmed avskaffat.⁴²

Klassmotsättningar är onekligen det centrala under franska revolutionen. Det tredjeståndet kämpar för att få ett större inflytande och rättigheter mot de andra två stånden. Det blir en klassisk kamp mellan underklassen, medelklassen och överklassen. Frågan är hur det här framkommer i läroböcker i historia? Man kan även titta på om kvinnor tas upp under franska revolutionen.

Industriella revolutionen

I slutet av 1700-talet hade Storbritannien utvecklat sin jordbruksnäring. Skördarna ökade p.g.a. effektivare plogar. Man utnyttjade den odlade arealen bättre samt avlade fram starkare hästar och matigare nötkreatur. Man låg även fördelaktigt till geografiskt, vilket gynnade handelsförbindelserna med omvärlden. Det rådde även en politisk stabilitet p.g.a. kompromissen som hade skett mellan kungamakten och parlamentet. Bland annat detta gjorde att industrialiseringen kunde etableras i Storbritannien. Tekniska framsteg som Spinning Jenny, ångmaskinen och järnvägen var viktiga uppfinningar som effektiviserade produktionen.⁴³

De sociala förhållandena påverkades också av industrialiseringen. I början ledde den till arbetslöshet och fattigdom i samhället. Arbetarna var många och konkurrensen därmed hård om de befintliga jobben. Man skulle även konkurrera med maskinerna. Det var långa arbetsdagar, hårda arbetsledare, stränga ordningsregler samt olycksfallsrisker som gjorde arbetsplatser obekväma och riskfyllda. Det var även en otrygg anställning för arbetarna. Det fanns inga skyddsnet som tryggade anställningen. Detta skapade en social misär eftersom bondesamhällets sociala skyddsnet, i form av släkt och grannar, nu i hög grad hade försvunnit. Det rådde även bostadsbrist då industristädernas invånare ökade i antal. Kvinnor och barn fick jobba inom industrin då de utgjorde en billig arbetskraft.⁴⁴

⁴² John P. McKay, *A history of world Societies* (USA, 2007) s 664-670

⁴³ McKay,(2007) s. 692-701

⁴⁴ McKay,(2007) s. 711-714

Även här blir klassbegreppet centralt, eftersom fokus ligger på nya samhällsgruppers framväxt och levnadsförhållanden. Det framkommer en beroendeställning mellan arbetaren och arbetsledaren. Genus har också relevans, eftersom många kvinnor också måste arbeta inom industrin. Frågan är vad man lägger vikten någonstans i läroböckerna. Är det arbetarnas hårda förhållanden som poängteras eller är det kvinnorna, eller kanske barnen? Gör man någon skillnad i beskrivningen av män och kvinnors arbete?

Ideologier

Liberalismen fick ett visst genombrott under franska revolutionen. Den postulerade bl.a. att alla skall värderas som individer och ha samma rättigheter och skyldigheter. Individens frihet var viktig för liberalerna. Om man inskränkte denna skulle samhället missgynnas. Om varje individ fick sträva efter att uppnå sina mål så tjänade alla på det. Man förespråkade också tryck- och yttrandefrihet samt fri äganderätt. Det var hos medelklassen som de liberala tankarna först slog igenom.⁴⁵

Socialismen utgick från de fattigare i samhället och inriktade sig på industriarbetarna. Det är Karl Marx och hans kollega Friedrich Engels som utformade teorin och 1848 publicerade *Det kommunistiska manifestet*. Här formulerade de sina tankar angående klasskampen. Man menade att det skapades stora klyftor mellan fattiga och rika i samhället. Det var kapitalisterna som tjänade pengarna medan arbetarna utnyttjades. Det blev en beroendeställning p.g.a. att arbetarna måste tjäna pengar och klara sin försörjning. Kapitalisterna eftersträvade enbart att göra större vinster, vilket skulle öka klyftorna mellan fattig och rik i samhället. Klasskampen mellan arbetare och kapitalister skulle leda till revolution. Socialismens uppdrag var att organisera ihop fackföreningar och partier för att se till att arbetarna segrade i klasskampen. Marxismen blev en inspiration och vägledning för arbetarrörelserna som växte fram under 1800-talet.⁴⁶

Nationalismen, som slog igenom på bred front under 1800-talets andra hälft, utgår ifrån att varje nation skulle bilda en egen stat. Nationalismen etablerades på allvar i Europa under 1800-talets andra hälft, inte minst på grund av Napoleons erövringar under – Napoleonkrigen i början av 1800-talet. När man ockuperade flera länder gjorde det att folkgrupper med gemensam kultur, språk och historia slöt sig samman mot fienden. Nationalismen fick

⁴⁵ McKay, (2007) s. 725-726

⁴⁶ McKay, (2007) s. 728-729

ytterligare uppsving under 1848 års revolution. Det fanns både grupper som ville enas till en nation, samt grupper som ville bryta sig loss ur en stat och skapa en statsbärande nation. Exempel på länder som nationellt enades under 1800-talets andra hälft var Tyskland och Italien. Exempel på länder som bröt sig loss ur dominerande stater var Grekland, Serbien och Rumänien.⁴⁷

Klassbegreppet är centralt inom socialismen och liberalismen. Socialismen bygger sin ideologi på en klasskamp, där arbetarna ska förena sig mot kapitalisterna. Liberalismen förespråkar individens frihet, vilket också genererar i en kamp för alla individers frihet. Nationalismen belyser olika etniska grupper som antingen vill slå sig fria eller enas för att bilda nationalstater. Därför blir etniciteten central inom nationalismen. Frågan är hur man presenterar ideologierna i läroböckerna och var man lägger vikten någonstans?

Julirevolutionen 1830

Julirevolutionen kan ses som en fortsättning på franska revolutionens tankar. Julirevolutionen år 1830 handlade om att kungen i Frankrike försökte göra sig till en enväldig härskare och införde presscensur. Detta misslyckades, då det utbröt revolution och man krävde allmän rösträtt och republik. Kungen flydde till England och Louis Philippe tog över. Han fördubblade de röstberättigandes antal, men de utgjorde ändå enbart cirka 3 % av befolkningen. Revolutionens tankar spred sig utanför Frankrike som t.ex. till nuvarande Belgien som tillhörde Nederländerna efter Napoleonkrigen. Man ville slå sig loss från Nederländerna p.g.a. många meningsskiljaktigheter. Julirevolutionen blev startskottet och det belgiska upproret inleddes år 1830. Det slutade med att Belgien blev självständigt. Revolutionen innebar även att medelklassen stärkte sin ställning gentemot aristokratin.⁴⁸

Februarirevolutionen 1848

År 1848 krävde de franska borgarna utökat röstberättigande. Man samlades på möten och krävde en ny valreform. Detta skedde samtidigt som det rådde en svältkatastrof efter potatispesten samt att det var en hög arbetslöshet. I februari år 1848 förbjöd Louis Philippe alla politiska sammankomster. Det slutade med att det bröt ut en revolution. Kungen flydde till England även denna gång. Alla män fick lika rösträtt. Denna revolution spreds ut i Europa. De liberala tankarna hade etablerats ute i Europa och man eftersträvade liberala rättigheter.

⁴⁷ McKay, (2007) s. 726-727

⁴⁸ McKay, (2007) s. 732

Gnistan tändes efter februarirevolutionen. Medel- och arbetarklassen samarbetade för att kunna sätta sig upp mot aristokratin. Revolutioner spred sig både till det Habsburgska riket samt bl. a. till de olika provinserna i det nuvarande Tyskland.⁴⁹

Juli- och februarirevolutionerna handlade i hög grad om konflikter mellan olika samhällsklasser, där inte minst medelklassen försökte hävda sina intressen. Frågan är på vilket sätt klass är centralt i läroböckernas framställningar.

Amerikanska inbördeskriget

I de amerikanska nordstaterna hade industrialiseringen blomstrat i städerna medan småjordbruk dominerade på landsbygden. Man förespråkade tullar, vilket skulle gynna den inhemska produktionen och fortsatt utveckling inom industrin. Detta skilde sig från sydstaterna i USA, där man hade stora bomullsplantager. Dessa hade blivit världens främsta bomullsproducenter. Man förespråkade även frihandel så man kunde få tillgång till billiga brittiska industrivaror. Man hade också olika synsätt på slaverisystemet. Sydstaterna behövde slavar till sina bomullsplantager och nordstaterna var emot slaveriet. Det gick emot frihetskonceptet som dominerade i norr. Splittringarna mellan nord och syd ledde till att ett inbördeskrig bröt ut år 1861 och varade till år 1865. Nordstaterna segrade och USA blev en modern nationalstat istället för ett delstatsförbund.⁵⁰ Slaveriet hör samman med olika uppfattningar om etnicitet. Frågan är hur slaverna skildras och benämns i de olika läroböckerna.

Imperialismen

Imperialismen innebar en kapplöpning bland europeiska stater för att skaffa sig kolonier. Drivkraften var bl.a. prestige, kristen mission och ekonomisk vinning. Man proklamerade ”den vite manens börda”, d.v.s. att man från västeuropeiskt håll var överlägsen framförallt afrikanska, arabiska och asiatiska civilisationer.⁵¹ När man delade upp Afrika samlades man i Berlin år 1884 - 1885, under ledning av den tyska ledaren Bismarck. Där anordnades den så kallade Berlinkongressen med målet att dela upp Afrika. Man använde sig av linjal och penna för att dra gränser, så att alla kunde få en del av kakan.⁵²

⁴⁹ McKay, (2007) s. 732-734

⁵⁰ McKay, (2007) s. 850-853

⁵¹ McKay, (2007) s. 774-775

⁵² McKay, (2007) s. 789

Storbritannien var ledande i Afrika, då man hade koloniserat nästan allt som sträckte sig ifrån Sydafrika till Egypten. I Asien hade man Indien som ansågs som kronjuvelen. Indien hade en stor ekonomisk betydelse. Kanada och Australien var s.k. dominions, vilket betydde att de hade självstyre under Storbritannien. Belgiske kung Leopold II lyckades, vid Berlinkonferensen, erhålla belgiska Kongo och utnyttjade landet för sin egen personliga vinnings skull. Lokalbefolkningen blev lidande, då man tvingades att till varje pris leverera bl.a. gummi och elfenben. Många som vägrade stympades. Befolkningen i belgiska Kongo halverades under Kung Leopolds II ledning p.g.a. de grymma förhållandena.⁵³ I Asien lyckades Japan bli en framstående kolonialmakt. Man öppnade upp sina gränser år 1853 efter att en amerikansk krigsflotta hotade spränga huvudstaden. Japan industrialiserades snabbt och influerades mycket av väst, vilket gjorde att man snabbt blev en framstående kolonialmakt. Kina lyckades dock inte bli en kolonialmakt utan blev i stället utnyttjade av andra kolonialmakter.⁵⁴

Koloniseringen blir en konflikt mellan olika etniska grupper. Den vite mannen, d v s i synnerhet de europeiska kolonialmakterna, ansåg sig överlägsna och nedvärderade olika afrikanska och asiatiska folkgrupper. Man hade synsättet att man skulle civilisera dem för att de var underutvecklade. Man hade tillgång till bättre teknologi och vapen, vilket gjorde att man kunde undertrycka dem. Därför är det intressant att studera huruvida etnicitet diskuteras i läroböckernas framställningar om koloniseringen.

9. Resultat och analys

Det resultat vi har samlat in från vår granskning av läroböckerna har delats upp i tre delar. Vi har utgått från de tre begrepp vi har undersökt: klass, genus och etnicitet. Vi inleder dock först med att granska de svenska kursplanerna från år 1965, 1972 och 2000 för historia på gymnasiet. Skälet till detta är att vi först vill redovisa kursplanerna och vår analys för att kunna koppla denna till studien av läroböckerna.

9.1 Kursplaner

Här presenterar vi några mål som finns och har funnits i tre kursplaner för historia på gymnasiet. Kursplanerna är från fackskolan år 1965, Lgy70 samt kursplanen för historia A från år 2000 som gäller idag. De mål som lyfts fram är de mål som kan beröra klass, genus

⁵³ McKay, (2007) s. 788-792

⁵⁴ McKay, (2007) s. 814-818

och etnicitet. Vi har valt att presentera två kursmål från dagens kursplan samt från Lgy70. Från fackskolan år 1965 tar vi bara ett kursmål.

Fackskolan 1965

Det finns tre kursmål i fackskolan år 1965. I ett av dem kan man behandla olika perspektiv, som är liknande de begrepp vi har tittat på. Kursplanen består också av huvudmål samt ett förslag på en disposition på hur studieplanen kan se ut och vad man skall ta upp där.⁵⁵

Mål 1: utveckla insikten i hur kultur skapats och skapas under ständig växelverkan mellan främst politiska, sociala, ekonomiska, och religiösa faktorer. Detta innebär att man kan jobba med olika perspektiv utifrån de politiska, ekonomiska, religiösa och sociala faktorerna. Man kan se hur samhället har utformats och utvecklats för respektive grupp. Det går att vinkla så att respektive faktor kan anpassa sig till olika perspektiv man vill jobba med. Om man t.ex. tar in sociala faktorer, kan man titta på etniska gruppers situation under koloniseringen, kvinnors sociala situation inom industrialiseringen samt hur livet förändrades för en industriarbetare.

Huvudmomenten i kursplanen är västerlandets historia från omkring 1000- och 1800-talet samt västerlandets historia från 1800-talet till nutid. Där betonas väsentliga sammanhang, kulturmiljöer och samhällsformer som ger en bild av världen. Dessutom nämns nationalism och internationellt arbete. Dispositionen sträcker sig över två årskurser. Det man kan se är att franska revolutionen, ideologierna och industrialiseringen kommer i årskurs 1. I årskurs 2 tar man upp USA:s utveckling, nationalism och imperialism. Inom varje del står det tydligt vad man skall beröra. Som t.ex. skall man beröra socialismen och liberalismens framväxt, revolutionerna i USA och Frankrike samt hur koloniseringen gick till inom imperialismen.

Lgy 70

Lgy70 kursplan i historia tar först upp de mål som undervisningen och eleven skall nå upp till. Sedan tar man upp några huvudmål som består av en kronologiskt upplagd kärnkurs samt fritt valda teman.⁵⁶

⁵⁵ Kungliga skolöverstyrelsen. 1965. Läroplan för fackskolan, (Stockholm) s. 132- 134

⁵⁶ Skolöverstyrelsen. 1981. Supplement 71 Historia, (Stockholm) s. 6

Mål 1: förvärva kunskaper om människor och miljöer, idéer, företeelser och förlopp under olika tider och samt i skilda i kulturkretsar.

Detta säger egentligen samma sak som i fackskolan 65, skillnaden är att formuleringen är bredare. Här har man ett stort utrymme att kunna jobba med olika perspektiv.

Mål 2: lära sig att urskilja olika drivkrafter och samhällsförändringar och att betrakta respektive tidsskeden med utgångspunkt i deras egna förutsättningar.

Här kan man titta på drivkrafterna av revolutionerna, ideologiernas uppkomst, koloniseringen samt samhällsförändringen för kvinnor.

Huvudmomenten som presenteras är uppdelade i en översikt över sociala, ekonomiska, kulturella och politiska förhållanden i äldre europeisk och utomeuropeisk historia inriktad på jämförelser och orsakssammanhang. Därtill nämns en mer ingående inriktning på de tre senaste århundradena där man skall lägga tyngdpunkten på företeelser för att få en förståelse av världen idag. Slutligen omnämns fritt valda teman där man ser på elevens intressen och kunskapsbehov. Det finns synpunkter på innehållet för varje århundrade. Vad gäller 1700-talet vill man bland annat ha med franska revolutionen och industrialiseringen. Under 1800-talet skall exempelvis man beröra ideologierna, nationalismen och imperialismen.⁵⁷

Kursplan 2000

Den kursplan som gäller idag är från år 2000. Den har bara mål och har inte med några huvudmoment. Det finns inte heller en styrning av vad som skall tas upp i undervisningen, som det tidigare var.⁵⁸

Mål 1: förstå innebörden av vanliga epokbegrepp och andra centrala historiska begrepp.

Genom en sådan formulering har man samlat alla delar som de två tidigare kursplanerna tar upp i sina mål. Här kan man välja vilka begrepp man tycker är viktiga samt vilken betoning man vill lägga på dem. Läraren får en större valfrihet med sådan formulering, då den täcker allt. Innehållet skiljer sig alltså inte så mycket från tidigare, skillnaden är återigen att formuleringarna blir bredare och att läraren får en större chans att vara mer flexibel på vad

⁵⁷ Skolöverstyrelsen,(1981) Supplement 71 Historia, s. 20-21

⁵⁸ Skolverket, 2000, kursplaner historia A, www.skolverket.se

undervisningen ska innehålla. Här finns alltså alla möjligheter att arbeta med klass, genus och etnicitet, men man kan också välja bort dessa perspektiv.

Mål 2: kunna beskriva det historiska skeendet utifrån olika perspektiv med insikt i den historiska kunskapens tidsbundenhet.

Här kan man alltså ta klass, genus och etnicitet och sätta in dem i ett historiskt sammanhang. Man kan titta på samhällsförändringar och inta olika perspektiv och tolkningar.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att man finner stöd i alla tre kursplaner att jobba med olika perspektiv. Trots att genus och etnicitet framkommer först under början av 1990-talet så hade läraren möjlighet och stöd att beröra kvinnors livssituation eller olika folkkulturer i olika länder också utifrån de tidigare kursplanerna. Dagens kursplan ger dock större möjligheter till att jobba med klass, genus och etnicitet med sina breda formuleringar och tolkningsmöjligheter.

Huvudmoment

Fackskolan 1965 och Lgy70 har med några huvudmoment i sina kursplaner som skall ingå i undervisningen. Fackskolan 1965 börjar med att man skall gå från år 1000 till nutid och betona västerländsk historia. Man betonar också nationalism.⁵⁹ Lgy 70:s huvudmål lägger fokus på de tre senaste århundradena och att man skall titta på sociala, politiska, ekonomiska och kulturella förhållanden. Det ges även möjligheten till ett valfritt tema.⁶⁰ Båda kursplanerna gör att man blir mer låst. Fackskolans huvudmål är enkelspårigt. Där skall man egentligen enbart titta på europeisk och nationell historia. Lgy70:s styrning är mer flexibel. Här får man möjligheten att titta på hela världshistorien med större fokus på tre senaste århundradena samt ha ett valfritt tema, vilket gör att det ges en större möjlighet att jobba med klass, genus och etnicitet. Dagens kursplan har som bekant inga huvudmål. Här kan läraren välja mer fritt vad han eller hon vill betona. Det är alltså inte samma form av styrning idag som det var tidigare.

⁵⁹ Kungliga överskolstyrelsen, (1965) Läroplan för fackskolan, s. 132

⁶⁰ Skolöverstyrelsen, (1981) supplement 71 för Historia s. 6

Styrning

I kursplanerna från 1965 och 1970 ger man förslag på vad som skall tas upp inom respektive område. Fackskolan har delat in områden i 18 kategorier, där man förtydligar vad man skall ta med under respektive kategori.⁶¹ Vi har tittat på vad man skall ta upp som kan beröra perspektiv som liknar klass, genus och etnicitet. Klassperspektivet berörs inom franska revolutionen, industrialiseringen och dess sociala följder samt ideologierna. Franska revolutionen skall beröra kravet på politisk, social och ekonomisk frihet och koppla detta till liberalismen. Inom socialismen skall man ta upp arbetarklassens kamp för mänskliga rättigheter. Vad gäller industrialiseringen skall sociala konsekvenser liksom befolkningsrörelser lyftas fram. Kvinnor nämns bara inom en kategori, som ska täcka hela deras världshistoria. Detta styrker Hirdmans syn om hur man har delat uppdelat upp män och kvinnor, och att den manliga normen är i centrum i historiebetraktningarna. Afrika, Indien, Kina och Japan är exempel på icke europeiska delar som lyfts fram. Detta ger en möjlighet att inrikta sig på etnicitet. Dock när man läser vad skolverket vill vad som skall ta upp är det huvudsakligen en europeisk vinkling. Fokus ligger på de delar där européerna var aktiva under koloniseringen. Det som också betonas är den nationalistiska spridningen i Europa och dess följder.

Lgy70 har, längst bak i sin kursplan, förslag på vad man kan ta upp i huvudmomenten.⁶² Man skall beröra den ekonomiska, politiska och sociala utvecklingen under 1700- och 1800-talet. Detta har en viss koppling till klass, då denna utveckling påverkar ett klassamhälle. Franska revolutionen, industrialiseringen och ideologierna tas även upp här. Dock är det inte lika djupgående som det var i tidigare kursplan beträffande vad som skall beröras inom varje område. Kvinnor nämns inte alls. Det närmaste man kan komma är sociala förhållanden. Koloniseringen och nationalismen är två områden som nämns; där etnicitet skulle kunna behandlas. Det finns dock ett separat stycke i kursplanen som behandlar invandring.⁶³ Här tas det upp vikten av historik från de länder Sverige har mottagit invandrare. Historieämnet kan ge ökad kunskap om invandring och minoriteter. Man tar som exempel den svenska utvandringen till USA. Detta är ett intressant tillägg, vilket gjorde att lärarna var skyldiga att jobba med etniska frågor.

⁶¹ Kungliga överskolstyrelsen, (1965) Läroplan för fackskolan, s. 132- 134

⁶² Skolöverstyrelsen,(1981) supplement 71 för Historia s. 20-21

⁶³ Skolöverstyrelsen,(1981) supplement 71 för Historia s. 11-12

Det förekom tydliga styrningar i de tidigare två kursplanerna. Detta bekräftar Holmén. Han kom som bekant fram till fram till att styrningen var starkast under 1960-talet, vilket vi också ser. Lgy70 styr fortfarande vad som skall tas upp, men inte lika detaljerat. Holmén nämner också att det har skett en avreglering idag och att det knappt förekommer någon styrning alls längre, vilket bekräftas av hur kursplanen ser ut idag. Läraren får själv bestämma upplägg och innehåll i undervisningen. Man ser att styrningen av innehållet i Fackskolan 1965 och Lgy70 har med flera delar där man kan beröra klass. Genus får inte lika stor plats i kursplanerna. Det nämns att man skall beröra detta kortfattat, men då som kvinnors förhållanden. I Lgy 70 framkommer dock att etniciteten börjar få större utrymme med tanke på fokus på invandrarna. Dock så kan man inte se det i dagens kursplan, då inte den här formen av styrning finns.

Förändring

Hans Albin Larsson tar upp att under 1960-talet började man sträva mot en enhetlig skola och att alla skulle läsa samma saker. Detta kan ses i kursplanen från Fackskolan 1965, då man har med förslag på en disposition om vad som skall tas upp, samt relativt begränsade huvudmoment. Detta följs upp i Lgy70. Det blir tydligare och fler mål på vad som skall behandlas. Huvudmomenten blir också mer konkreta. Det finns inte mycket utrymme för att sväva ut, vilket gör att skolans undervisning blir enhetlig. Enligt Larsson minskade sedan styrningen och det blev mer av måldokument. Denna utveckling är uppenbar i dagens kursplaner, där målstyrning är ledordet. Detta kritiserar av Larsson, då han menar att det blir en kvalitetssänkning i skolan om styrningen minskar. Dessutom har det blivit en problematik med obehöriga lärare som inte har en utbildning i vad och hur man skall ta upp. För dessa blir det ännu svårare att undervisa, då det inte finns några detaljerade kursplaner. Följden riskerar bli att viktiga undervisningsmoment faller bort. Det finns både för- och nackdelar med mindre styrning. Fördelarna är att läraryrket blir mer flexibelt och att läraren får ett större utrymme att jobba med olika teman. Nackdelen kan vara att man inte prioriterar perspektiv som klass, genus och etnicitet, vilket kan göra att dessa delar av samhällsutvecklingen försvinner.

Läroböckerna

9.2 Klass

Franska revolutionen

När historieböckerna behandlar begreppet klass, kan man konstatera att detta behandlas genomgående på samma områden. Det första området är under franska revolutionen, vilket inte är så förvånande. Här tar man upp hur ståndsamhället avskaffas. De tre stånden och dess motsättningar lyfts fram i de flesta böckerna. Det betonas även att det är en medelklassrevolution. Generellt följer man kronologiskt händelseförloppet, där de som agerar under revolutionen är i centrum.⁶⁴

Det finns skillnader var man lägger tonvikten någonstans. Tidigare historieböcker lägger större vikt på det högre skiktet.⁶⁵ Ludvig den XVI tas bl.a. upp. I *Allmänna historier i berättelser III* från 1963, beskrivs han som en godhjärtad och redbar man, men trots hans viljekraft och begåvning kunde han inte lösa problemen. Nu är den här boken en berättarbok, men han framkommer tydligt även i andra läroböcker från 1960- och 1970-talen. *Två sekler* från 1972 lägger även till en del sociala följder efter franska revolutionen, där det framkommer att borgare och bönder var nöjda med revolutionen⁶⁶.

Industriella revolutionen

Nästa område som berör klass är den industriella revolutionen. Samtliga böcker beskriver först den tekniska utvecklingen. Sedan kommer en del som behandlar sociala förändringar. Där beskrivs arbetarnas förhållanden i fabrikerna samt deras levnadsnivå. Arbetarna jobbade länge, hade dålig arbetsmiljö, bodde dåligt och slumkvarter skapades p.g.a. hög arbetslöshet.⁶⁷ Man nämner också att borgarna sågs som de stora vinnarna och att den industriella revolutionen innebar den definitiva upplösningen av ståndsamhället. Detta är en beskrivning från *Alla tiders historia* från 1987, som generellt stämmer in på de historieböcker vi har tittat på, oavsett decennium. *Allmän historia i berättelser* lägger till att arbetaren bodde ohygieniskt, mörkt och fuktigt.⁶⁸

Två sekler tar även upp hur fabriksägarens roll förändrades. Tidigare hade denne person varit personlig och närvarande, men under industrialiseringen förändrades detta till att

⁶⁴ Exempel som visar den franska revolutionen, Martin Bäcklin *Allmän historia för gymnasiet* (Uppsala 1954) s. 237, Lars Hildingson, *Två sekler* (Örebro 1972) s. 16, ⁶⁴ Börje Bergström, *Alla tiders historia* (Arlöv 1987) s. 149, Börje Bergström *Alla tiders historia* (Kristianstad 1996) s. 149-152, Hans Nyström *Perspektiv på historien A* (Viborg Danmark 2005) s. 148-151

⁶⁵ Exempel högre skiktet, Gunnar Ander, *Allmänna historien i berättelser* (Stockholm 1963) s. 93, Ernst Söderlund, *Allmän historia för gymnasiet* (Stockholm, 1956) s. 294-299

⁶⁶ Hildingson (1972) s. 28

⁶⁷ Exempel på de dåliga förhållandena för arbetarna: Bergström 1987 s. 218, Gunnar T Westin, *Människans historia 2* (Värnamo 1992) s. 266-267

⁶⁸ Ander 1963 s. 184

fabriksägaren blev avlägsen och opersonlig. Detta bidrog till att arbetaren kände en osäkerhet och utlämnades åt sitt öde.⁶⁹

Grepp om historien från 1983 visar på nya sociala grupper som skapades under industrialiseringen. Det växte fram en medelklass, en överklass och en underklass som delades in i beroende på inkomst, livsstil och bildning.⁷⁰ Här sker det en grundlig beskrivning om vilka som ingick i respektive klass. Detta visar på en större klassmedvetenhet jämfört med tidigare historieböcker.⁷¹

Ideologier

När ideologierna behandlas finns klassbegreppet i bakgrunden. Konservatismen tar upp att man tycker att de radikala förändringarna med avskaffandet av ståndsamhället gick för snabbt och därmed skapade instabilitet. Liberalismen kämpar för att varje individ skall vara fri. Socialismen betonade klassamhället och kampen mot ett klasslöst samhälle. Alla ideologier var med i historieböckerna, men det är socialismen och liberalismen som får störst plats. Man beskriver utförligt socialismens uppkomst och tankar samt Karl Marx liv och idéer. Därefter går man in på socialismens strävan efter att skapa starka fackföreningar. Det gäller alla historieböckerna.⁷²

På 1970-talet får Marx extra stor plats. I *Två sekler* betonas Marx och man skriver om honom enskilt⁷³, inte tillsammans med de andra ideologierna. *Historia i centrum och i periferi* kopplar även in den marxistiska revolutionssynen i diskussionen om de sociala följderna av den franska revolutionen⁷⁴. Man menar att utvecklingen gick från ett feodalt samhälle till ett kapitalistiskt. Anledningen var att det gamla godsägarsamhället hade utvecklat produktivkrafter, t.ex. industri och hantverk. Dessa kunde inte vidareutvecklas inom den gamla samhällsordningen. Därför öppnade revolutionen upp för en kapitalistisk utveckling. Man menar också att det var borgerskapets revolution.

⁶⁹ Hildingson,(1972) s. 65

⁷⁰ Bengt Åke Häger, *Grepp om historien* (Lund 1983) s. 202

⁷¹ Exempel skildring klasskillnad Söderlund, s. 282-285, Ander, s. 184-185

⁷² Exempel på beskrivningar av de tre ideologierna: Häger s. 206-211, Bergström 1987 s. 230-234, Bäcklin 1954 s. 277-284

⁷³ Hildingson (1972) s. 65-68

⁷⁴ Exempel för juni och februari revolutionerna: Göran Graninger, *Historia i centrum och periferi* (Stockholm 1977) s. 28, Per-Erik Brolin, *Historiens huvudlinjer2B* (Uppsala 1980) s. 44,

Juli- och februarirevolutionerna

Revolutionerna år 1830 och 1848 i Frankrike är också ett område som behandlas av samtliga böcker. *Historia i centrum och i periferi*, från år 1977, gör en målande beskrivning gällande klasskampen vid dessa revolutioner. Under revolutionen år 1830 satte sig borgare upp mot kungen och överklassen när det infördes en ny vallag som missgynnade dessa samhällsklasser. Den andra revolutionen handlade om arbetsförhållanden, då fackföreningar var förbjudna. I slutändan utropade man republik och införde allmän rösträtt. 1848 års revolution spred sig inom Europa och innebar bl.a. att livegenskapen för bönderna avskaffades.⁷⁵ Här har man alltså ett klassperspektiv, då det är en tydlig klasskamp där olika klasser försöker få mer rättigheter.

Man kan konstatera att samtliga historieböcker tar upp klassfrågor på samma områden. Det man fokuserar på är revolutioner av olika slag där medelklassen och arbetarna försöker förbättra sina levnadsförhållanden. Det som betonas är att man strävade efter lika rösträtt eller bättre arbetsförhållanden.⁷⁶ I diskussionerna om industrialiseringen fokuseras främst på nya framväxande sociala grupper. Det blir naturligt att man tar upp socialismen och varför denna uppkom. I 1990- och 2000-talets böcker finns klass närvarande. Man visar på olika klassmotsättningar utan att lägga in starka värderingar i det.⁷⁷ Detta skiljer sig från 1970- och början på 1980-talet. Generellt kan man säga att det finns någon form av klassmedvetande i alla historieböcker. Vissa betonar det mer, men man verkar allmänt vilja förmedla ett klassmedvetande.

Klasstyp

Vilken typ av klass är det som presenteras i historieböckerna? Vi har tidigare diskuterat två olika synsätt på klass. Det ena är en marxistisk syn som inriktar sig på att det är det ekonomiska som påverkar vilken klass man tillhör och som genererar uppror av olika slag. E.P. Thomson menar å andra sidan att klass är en grupp med främst gemensamma intressen som strävar efter samma sak. I *Historia i centrum och periferi* gör man tolkningen att franska

⁷⁵ Graninger,(1977) s. 119- 124

⁷⁶ Exempel som belyser revolutionskamper: Sten Elm, *Epok* (Belgien 2000) s. 199, Bergström 1996 s. 163

⁷⁷ Exempel klassframställning Nyström, s. 169-170, Westin, 1992, s 266

revolutionen resulterade i att Frankrike förvandlades från ett feodalt till ett kapitalistiskt samhälle.⁷⁸ Här görs alltså en ekonomisk klassanalys.

Den industriella revolutionens klassframställning är mer av ekonomisk art. Här delar man in klasser beroende på inkomst och vilket inflytande man har på sin arbetsplats. Det visas mer då man organiserar sig inom fackförbund, då arbetarna försöker få bättre ekonomiska och sociala förmåner och sätter sig upp mot fabriksägarna. Det var baserat på industrisamhället som Marx kom fram till sina idéer, förmodligen är det just därför som Marx klassdefinition är så central i läroböckernas framställningar av den industriella revolutionen.⁷⁹

Historiematerialismen

Historiematerialismen utgår från Marx teorier om klasssystemet. Under 1970- talet och 1980- talet fick den här historiesynen ett uppsving. Detta lägger vi märke till i de historieböcker vi har tittat på. *Två sekler* är den som är mest vinklad åt det historiematerialistiska hållet. I diskussionen om franska revolutionen gör man en målade beskrivning av ståndssamhället och rivaliteten som fanns där.⁸⁰ Man skriver också i slutet av kapitlet om olika sociala följder, som utgår från klasserna.⁸¹ Även *historia i centrum och periferi* har ett marxistiskt synsätt då man beskriver franska revolutionen.⁸² Man utgår från den marxistiska revolutionssynen och analyserar varför franska revolutionen bröt ut. Man kopplar det till kapitalistiska drivkrafter och att produktivkrafter, som t.ex. industri och handel, hade börjat vidareutvecklas. Det krävdes en ny samhällsordning för att det kapitalistiska samhället skulle utvecklas. Det är ingen annan historiebok som förklarar på detta sätt.

Beskrivningarna av industrialismen visar också att historiematerialismen har haft inflytande. Man ser i *Historia för gymnasiet 2B* från år 1969 att man kallar medelklassen för bourgeoisie.⁸³ Detta är en marxistisk benämning på vad Karl Marx kallade medelklassen.

Två sekler redogör för stora klasskillnader. Företagaren framställs som opersonlig och arbetaren som en otrygg själ på osäker mark. Samtidigt har man en bild som visar hur en

⁷⁸ Graninger,(1977) s. 28-29

⁷⁹ Exempel på facklig organisering av arbetarna: Elm s. 240, Mats Larsson, *Människans vägar 2* (Keuruu Finland 1994) s. 52

⁸⁰ Hildingson,(1972) s. 16-17

⁸¹ Hildingson,(1972) s. 28

⁸² Graninger,(1977) s. 28-29

⁸³ Bäcklin, Martin, *Historia för gymnasiet 2B* (Stockholm 1969)

fabriksägare maler ner sina arbetare i en stor köttkvarn.⁸⁴ Även Ammert har funnit att det finns en tydlig koppling mellan böckerna från 1970-talet och historiematerialismen. Begrepp som klass, klasskamp, bas och produktion används ofta.⁸⁵ *Grepp om historien* tar upp de sociala grupperna och beskriver hur det nya klassamhället skapades.⁸⁶ Här framkommer också att historiematerialismen fanns i bakgrunden även på 1980-talet.

Det tydligaste exemplet på att historiematerialismen hade inflytande är i *Två sekler*. När ideologierna tas upp är Karl Marx den person som får mest plats.⁸⁷ När man beskriver liberalismen tar man upp vilken problematik som fanns inom denna. Konservatismen får runt två sidors utrymme, medan Karl Marx och socialismen tar det dubbla i anspråk.⁸⁸

Aktör

Individuella aktörer som lyfts fram under franska revolutionen är t.ex. Robespierre. Han är en enskild aktör som stred för bildandet av en fransk republik. Men de aktörer som verkligen kämpade för att åstadkomma förändringar presenteras gruppvis. Under franska revolutionen är det borgarna och bönderna som gör revolution. Under industrialiseringen är det arbetarna som kämpar för bättre arbetstider och förhållanden. När klasskamper beskrivs är det naturligtvis främst kollektiva aktörer som handlar. De enda undantagen blir Marx och Engels; å andra sidan lyfts de inte fram som aktörer som skapade samhällsförändring, utan som viktiga teoretiker som förklarade 1800-talssamhällets förändringar.⁸⁹

9.3 Genus

Resultat

Beskrivningen av genus i läroböckerna skiljer sig kraftigt åt. I böckerna från 1950-talet har en mycket begränsad beskrivning av kvinnans situation eller av förhållandet mellan manligt och kvinnligt. Det är framförallt männen som kommer i fokus. Det är främst i samband med kungligheter som kvinnor lyfts fram, t ex i form av gemåler som Marie-Antoinette och Napoleons fru Josephine.⁹⁰ Det är företrädesvis i beskrivningen av industrialiseringen och

⁸⁴ Hildingson,(1972) s. 64-65

⁸⁵ Ammert,(2008) s. 210

⁸⁶ Häger,(1983) s. 202

⁸⁷ Hildingson,(1972) s. 65-68

⁸⁸ Hildingson,(1972) s. 82-83

⁸⁹ Exempel på aktörer Nyström, Hans,(2005) *Perspektiv på historien* s. 155, Häger,(1983) s. 179,

Hildingson,(1972 s.64-69, Elm,(2000) s. 196

⁹⁰ Exempel på böcker som beskriver enstaka kvinnor: Söderlund,(1956) s. 294,

förhållandet för arbetarna som kvinnor och barn diskuteras.⁹¹ 1950- och 1960-talsböckerna är till stor del identiska med varandra. Den enda skillnaden är att innehållet utökades med en diskussion om de förbättringar som skedde under 1800-talet.⁹² Det skedde ingen större förändring av framställningssättet fram till 1990- och 2000-talet. Då börjar man lägga en större tonvikt vid att beskriva kvinnans situation, inte bara vid enstaka tillfällen utan också mer övergripande. Man lyfte exempelvis upp betydelsefulla kvinnor som gjort stora insatser för vetenskapen.⁹³ I stort sett samtliga läroböcker beskrivs kvinnors roll i alla epoker. Exempelvis under rubriken ”Arbetsrörelsen och kvinnorörelsen” skriver man följande:[...]”i slutet av 1800-talet, kom också en kvinnorörelse med politiska ambitioner. Även om klasskillnaden mellan kvinnorna var stora var deras krav på rösträtt gemensam.”⁹⁴.

Det är först under 1980-talet som kvinnohistoria fick en betydande roll i historieforskningen i Sverige. Man kan se att det finns en koppling till att genusfrågan får större utrymme i läroböckerna med att genusfrågan även får en större plats i det akademiska historieämnet.

Genuskontraktet

Trots att en allt större genusmedvetenhet framträder i de läroböcker som är granskade under 1990- och 2000-talet, finns det problem även här. Beskrivningen av kvinnor eller av kvinnliga individer sker generellt under en egen rubrik eller i en egen faktaruta. Denna typ av upplägg och utformning leder till att det skapas en dikotomisering. Detta uttryck används av Yvonne Hirdman då hon skriver i sin artikel om genuskontraktet att denna typ av uppdelning mellan manligt och kvinnligt leder till att man stärker de genusstrukturer som finns i samhället. Läroböckernas historia har främst den manliga i fokus, då specialkapitel läggs in med kvinnor. Då skapar man en tanke om att det manliga är det normala och att det kvinnliga är det onormala. Det finns dock ett exempel som utgör ett undantag. I *Perspektiv på historien A* står att läsa:

En av de mest aktiva, Marie Gouze, oäkta dotter till en adelsman och änka till efter en kock, skrev en deklARATION om kvinnornas rättigheter, där hon krävde jämlikhet i alla medborgerliga frågor. Vissa reformer genomfördes också, bland annat fick kvinnorna rätt till skilsmässa. Men att ge kvinnorna rösträtt och valbarhet, rätt till utbildning och

⁹¹ Exempel av kvinnliga beskrivningar: Bäcklin 1954 s. 267, Söderlund, (1956) s. 335

⁹² Förbättringar för kvinnorna beskrivs Bäcklin 1964 s. 372

⁹³ Exempel på kända kvinnor som beskrivs: Marie Curie. Elm,(2000) s. 234, Florence Nightingale. Elm, (2000) s. 204

⁹⁴ Elm,(2000) s. 240

ekonomisk myndighet var något som herrarna i nationalförsamlingen aldrig på allvar övervägde⁹⁵

Genom att skriva om kvinnor på detta sätt minskar man den distansering som lätt skapas om man skapar ett eget avsnitt för kvinnofrågorna. Läsaren ser kvinnans roll i revolutionen som självklar och man får en djupare förståelse av att kvinnor faktiskt verkade i historien. Även Niklas Ammert har funnit att kvinnan får en större plats i senare tids böcker. Detta gör att kvinnan kan identifieras med historien.⁹⁶ Men vad kan man då säga om hur det var tidigare när kvinnor inte nämnts? De målande beskrivningarna som gjordes av Marie-Antoinette i böckerna från 1950-talet gör att läsaren får snarast en nidsbild av kvinnan. I en lärobok står att läsa:

Vacker och levnadsglad ville den unga drottningen främst roa sig. Äktenskapet beredde henne inte så stor glädje; det var ingånget av politiska skäl. Trots att hennes mor flitigt förmanade henne i sina brev och lät sin minister i Paris vaka över henne och ge henne goda råd, brydde hon sig föga om att sätta sig in i sitt nya fosterlands svårigheter. För henne var Frankrike »det vackraste konungariket i Europa» och hon ville njuta livet där.⁹⁷

Med detta citat i åtanke kan man ta till sig vad Ammert skriver i sin text, som vi nämner i inledningen, att om delar av den svenska befolkningen endast läser läroböcker och ingen annan litteratur i sina liv, riskerar de att få en synnerligen missvisande bild av kvinnor under äldre tid, i det här fallet under franska revolutionen.

Ytterligare en kritisk iakttagelse vi gjort utifrån resultatet är att den bild som ges av kvinnor är ytterst ensidig också ur ett geografiskt perspektiv. De kvinnor som omnämns och de kvinnliga personligheter som lyfts fram är uteslutande från Europa eller från den nordamerikanska kontinenten. Dock finns det i de flesta böcker ett kapitel där man tar upp historien i Afrika, Asien och till viss del även Sydamerika. Men det finns endast ett fåtal exempel där man nämner kvinnornas situation i någon av dessa världsdelar. Den beskrivning som sker av kvinnorna i dessa delar av världen är trivial. Exempelvis skriver man om att kvinnor i Kina var tvungna att binda fötterna för att de skulle bli mindre.⁹⁸ Kvinnor nämns ofta som en grupp när man beskriver dem. Man drar en generell linje för alla kvinnor och ser inte dem som individer. Om man skiljer kvinnor åt handlar det om över-, medel- och arbetarklass. Det är

⁹⁵ Nyström, (2005) s. 151

⁹⁶ Ammert, (2008) s. 214

⁹⁷ Ander 1963 s. 93

⁹⁸ Exempel på triviala beskrivningar a kvinnor Elm, (2000) s. 150, Westin, (1990) s. 337

endast ett fåtal gånger kvinnor nämns som individer i läroböckerna. Om det sker så handlar det främst om drottningar och kvinnor i ledande roller.

Avslutande analys

Genus och jämställdhet är idag centrala politiska frågor. Kvinnohistoria och genus har för länge sedan etablerats i den akademiska världen. Detta syns det inte särskilt mycket av i läroböckerna. Mannen är onekligen alltjämt normen i historien. Janne Holmén har betonat medias roll, och kanske kan genus få ett större utrymme i läroböckerna tack vare den mediala uppmärksamheten.⁹⁹ Onekligen är det viktigt att kvinnan inte framställs som en passiv individ som enbart passar barnen och inte tillför något till samhället utöver detta. Kvinnans roll i historien har givetvis varit mycket större än så och en lärobok i historia kan bidra till ökad genusmedvetenhet och jämställdhet genom att också lyfta fram kvinnan i historien som ett aktivt subjekt.

9.4 Etnicitet

Resultat

Etniciteten som vi har undersökt under vår period består av främst två grupper. Den nationella minoriteten inom en stat i Europa och olika etniska ursprungsbefolkningar som lever utanför Europa. Det finns vissa avsnitt som speciellt innehåller avsnitt om etnicitet. Dessa är nationalismen i Europa, Amerikanska Inbördeskriget och Imperialismen. Samtliga böcker har skrivit någonting om etnicitet, men det skiljer sig mycket mellan decennierna.

1950-tals böckerna har en uttalad inriktning på de europeiska folkslagen och nationalismens intåg i Europa. Februarirevolutionen och julirevolutionen beskrivs och vilka följder den får för länder med många etniska grupper så som Österrike-Ungern och Nederländerna. Man lägger stor vikt på Belgiens frigörelse och beskriver de båda folken valloner och flamländare. Man diskuterar även enandet av länder så som Tyskland och Italien där det fanns etniska tyskar och italienare i olika stater.¹⁰⁰

När det sedan kommer till kapitlet om imperialismen är framställningarna skrivna ur ett europeiskt perspektiv. Man väljer att inte gå djupare in på den afrikanska urbefolkningens situation, utan fokuserar på krigen mellan européerna och de som stod i deras väg, t.ex. i

⁹⁹ Holmén, (2006) s.26

¹⁰⁰ Exempel på enandet av Tyskland och Italien. Ander,(1956) s. 234, 241, Bäcklin,(1954) s. 300, 303, Söderlund,(1956) s. 348, 355

Sudan och Sydafrika. Man nämner även att Kongo ägdes av den belgiske kungen Leopold II, men inget mer än så.¹⁰¹

Vad gäller det amerikanska inbördeskriget nämns främst immigranterna som kom till USA från Europa och Asien. Man skriver även att kineser och japaner senare blev förbjudna att komma till USA.¹⁰² Utöver immigranterna tas även slavfrågan upp i koppling till inbördeskriget. Man benämner slavarerna som ”negerslavar”.¹⁰³

1960-talet är i stort identiskt med den beskrivning som ges under 1950-talet. Men det finns några nyheter. Där man tidigare endast skrev att Kongo var privatägt av kung Leopold II, skriver man nu att urbefolkningen utnyttjades hänsynslöst. Man har även lagt till att den amerikanska expansionen ledde till att indianbefolkningen minskade från 1 miljon till 265 000.¹⁰⁴

På 1970-talet tar man upp Latinamerika och befolkningarnas situation då staterna där blev självständiga. Man talar om att det fanns många blandraser; att stora delar av befolkningen var ”negrer” och att det fanns en indianbefolkning på många håll.

1980-talet medförde den stora förändringen och beträffande imperialismen lade man allt större vikt vid att redogöra för den afrikanska befolkningen. Man nämnde tyska och brittiska kolonier. Även Kongo framlyftes som ett skräckexempel.¹⁰⁵ Man diskuterade också olika ursprungsbefolkningar, t.ex. hottentotter, bushmän och sydafrikanska kaffers.

På 1990-talet utvecklades ytterligare framställningarna av det utomeuropeiska. Man gick t.ex. djupare in på den problematik som skapades, för indianerna, p.g.a. den amerikanska expansionen. Man skriver t.ex. att enligt kongressens beslut år 1830 tvingades de indianfolk som bodde öster om Mississippi att sälja sin jord till underpris och flytta till reservat i väster.¹⁰⁶

2000-talet går ytterligare in på hur svår imperialismen var för den afrikanska befolkningen. I *Alla Tidens historia Bas 1* påtalas till exempel att folkmängden i Belgiska Kongo åren 1880-

¹⁰¹ Ander (1956) s. 129

¹⁰² Söderlund, (1956) s. 332

¹⁰³ Exempel på användning av negerslavar Bäcklin, (1954) s. 333

¹⁰⁴ Bäcklin (1972) s. 394

¹⁰⁵ Häger, (1983) s. 265 ”Kungen behandlade emellertid sina infödda undersåtar så hänsynslöst, att den europeiska opinionen vände sig mot honom.”

¹⁰⁶ Larsson, (1994) s.88

1920 minskade med en tredjedel.¹⁰⁷ Sedan tar man även upp den problematik som skapades mellan de europeiska makterna och Asien, främst Kina. Man nämner t.ex. boxarupproret 1899 och att många européer då blev ihjälslagna samtidigt som deras egendom förstördes. Därefter kuvade västmakterna, och Japan, revolten med stor grymhet.¹⁰⁸

Nationalism

Den nationalism som beskrivs visar på två typer av etniciteter, dels den mindre etniciteten inom ett större rike och dels den stora etniciteten utspridd över mindre rikena. Vi ser exempel på dessa båda typer i Tyskland och Österrike-Ungern. Inom Österrike-Ungern fanns det 11 etniska grupper som strävade efter olika mål.¹⁰⁹ Detta ledde till att riket sakta drogs isär. I Tyskland var förhållandet det motsatta. En stor etnisk grupp, alltså tyskar, bodde på olika håll, men strävade efter att bilda en egen stat.¹¹⁰ Thomas Hylland Eriksen skriver att nationalism lätt kan kopplas till etnicitet. Han understryker att politisk legitimitet fordrar att etniska gränser inte korsar politiska gränser.¹¹¹ Det tyska enandet får alltså, i läroböckerna, sin legitimitet genom att det finns en stark tysk etnisk grupp i de stater som bildar den tyska staten.

Etnicitet i Amerika

Den andra perioden som berör etnicitet är det amerikanska inbördeskriget och tiden kring detta. Det som man direkt kan se som är främmande för dagens samhälle är att användningen av ordet ”negerslav” används ända in på 1980-talet¹¹² och det är först på 1990-talet som det byts ut mot ”slavar” eller ”svarta slavar”.¹¹³ Just framställningen av slavarnas förhållanden skiljer sig mellan decennierna. Under 1950-talet skriver man följande om slaveriet:

För den vite befolkningen i sydstaterna och framför allt för plantageägarna tedde sig saken av naturliga skäl helt annorlunda. Slaveriets upphävande skulle ju för dem innebära en direkt ekonomisk förlust; negerslavarna var deras personliga egendom och utgjorde en betydande del av deras kapital; en ung negerslav betalades med minst omkring \$1 000. Dessutom hade de växt upp under ett system som innebar en så sträng arbetsdisciplin, att något liknande inte gärna kunde tänkas åstadkommas, om

¹⁰⁷ Hans Almgren, (2008) *Alla tiders historia Bas* s.42

¹⁰⁸ Nyström,(2005) s.252

¹⁰⁹ Nyström, (2005)s. 203

¹¹⁰ Bergström,(1993) s. 266

¹¹¹ Eriksen,(1998) s.126-127

¹¹² Häger, (1983) s. 257 ”bomullssodlingarna och därmed också negerslaveriet ökad ekonomisk betydelse”

¹¹³ Westin,(1992) s. 293 ”Det gjorde slavarbetare till en omistlig tillgång.”

negrerna var fria.¹¹⁴

Det målas upp att det var ett hårt slag för den vita befolkningen i södern. Slavarnas förhållanden kommer inte upp; snarare var det en fråga om privat egendom och ekonomisk förlust för plantageägarna. I böcker som skrivs under 1990- och 2000-talet finns inte alls denna typ av framställningar. Man diskuterar mer slavarnas prekära situation. Man talar om t.ex. ”Onkel Toms stuga”¹¹⁵, som var en bok som hade stor betydelse i USA på 1800-talet. Man kan se att den politiska debatten under 1990- och 2000-talet formade läroböckernas innehåll om ras och etnicitet.

Utöver slavarna får indianerna ett stort utrymme i denna del. Dock är det främst från 1960-talet och framåt som man börjar skriva om indianernas situation.¹¹⁶ Detta utvecklas ytterligare och under 1990- och 2000-talet får indianerna ofta ett stort utrymme i förhållande till övrig text om Amerika. Eriksen skriver att i USA blev etnicitet en hövlig benämning på minoriteter som ansågs stå underlägsna den dominerande befolkningen. Detta passar in på indianbefolkningen, då den fördrevs och placerades i reservat¹¹⁷. Mycket av det som är skrivet om det amerikanska inbördeskriget och indianernas situation är kopplat till den tidens samhällsdebatt. Under 1950- och 1960-talet var det en kraftig rasproblematik i USA och det fanns en utbredd rasism, även på statlig och delstatlig nivå. Sådana synpunkter är inte lika rumsrena idag. Därför är det mer accepterat idag att lyfta fram de oförrätter som gjordes mot indianerna och svarta i USA.

Imperialism

Den sista och mest omfattande delen som tar upp etniciteten är imperialismen. Det är främst Afrika som är i fokus. Det är ytterst Europas möten med ursprungsbefolkningen som är det primära när man skriver om Afrika. Man talar exempelvis om briterernas konflikter i Sudan.¹¹⁸ Generellt för alla beskrivningar av afrikanerna är att man benämner dem som en gemensam grupp. Det finns inte någon särskild person eller aktör som lyfts upp. Detta återkommer i Palmgrens beskrivning om att man låter anonyma afrikaner representera hela den afrikanska befolkningen och att man väljer att utelämna inre konflikter mellan afrikaner.¹¹⁹ Man talar

¹¹⁴ Söderlund, (1956) s. 391

¹¹⁵ Nyström, (2005) s. 211

¹¹⁶ Bäcklin, (1964) s. 394

¹¹⁷ Exempel på beskrivningar av fördrivningen av indianerna: Nyström, (2005) s. 209, Larsson, (1994) s. 89, Westin, (1992) s. 292

¹¹⁸ Bergström, (1987) s. 290, Hildingsson, (1972) s. 191

¹¹⁹ Palmgren, (2000) s. 243-244

ofta om befolkningen som ”afrikanerna”, ”ursprungsbefolkningen” eller ”negrerna”.¹²⁰ Självklart skiljer det sig mycket från vilket årtionde som böckerna är skrivna på. Under början av vår undersökningsperiod finns det en mycket klarare användning av beskrivningar som är idag helt oacceptabla då framförallt användningen av ordet ”neger”. Man kan även se att det finns en stor variation mellan böckerna i beskrivningen av imperialismens grymheter. Kongo brukar finnas med som exempel när imperialismen verkligen spårar ur.¹²¹

Det finns en stor variation vad gäller vilka etniska grupper som tas upp. Vissa gånger väljer man att berätta om indianerna i Sydamerika.¹²² Ibland skildrar man den problematik som uppstår mellan Europa och Kina under 1800-talets slut, exempelvis opiumkriget och boxarupproret.¹²³ Något som ingen tar upp är den australiensiska urbefolkningen, aboriginerna. Ingen av läroböckerna lyfter upp denna etniska grupp, som precis som indianerna i Amerika blivit tvingade från sin mark till reservat av olika slag.

Vi har sett att postkolonialismen har påverkat texternas innehåll. Under 1950-talet har man ett mycket mer utbredd rastänkande när man talar om negrer och olika folkslag i Afrika. Under de följande årtiondena sker en omskrivning till mer neutrala begrepp. Man skriver om afrikaner och invånare i länder istället för raser. Men fortfarande finns det en klar ”vi” och ”dem” känsla. Det är bara i mötet med Europa som Afrika beskrivs, och detta leder till att Afrika alltid står i kontrast till Europa. Man kan se det som att det primitiva och lågutvecklade Afrika möter det civiliserade och högutvecklade Europa. Alicia Petterson har betonat att läroböckerna från 1975 börjar uppvärdera ”det afrikanska”. Alltjämt existerar dock en skillnad mellan ”vi” och ”dem”.¹²⁴

Det man generellt kan säga om etniciteten är att den finns med under hela undersökningsperioden. Det finns en stor variation över vad som beskrivs, hur det beskrivs och hur mycket som beskrivs. Man kan se att det blir allt mer fokus på att lyfta upp problematik som uppstått i historien gällande etnicitet. Detta är viktigt, då Sverige idag är ett mångkulturellt samhälle. För en bra historieundervisning krävs att läraren, i historiska perspektiv, lyfter fram olika etniska grupper och inte bara den europeiska kulturen. Detta är

¹²⁰ Ander,(1956) s. 133, Bergström,(1996) s. 198, Häger,(1983) s. 253

¹²¹ Graninger,(1977) s. 247

¹²² Graninger,(1977) s. 221

¹²³ Nyström,(2005) 252

¹²⁴ Pettersson,(2008) s. 28

inte minst viktigt då många elever i dagens svenska skola har sina rötter i utomeuropeiska kulturer.

10. Sammanfattande diskussion

Syftet med vår uppsats var att undersöka gymnasieböcker och kursplaner för historia som använts under perioden 1950-2000 för att se hur de framställt klass, genus och etnicitet. Vi ville undersöka huruvida historieämnets och historieforskningens förändring vid universiteten också hade påverkat innehållet i läroböckerna. De områden som vi tittat på i läroböckerna var franska revolutionen, industriella revolutionen, juli- och februarirevolutionerna 1830 och 1848, nationalismen, amerikanska inbördeskriget och imperialismen. Frågeställningen vi ställde i början av uppsatsen var:

- Hur framställs klass, genus och etnicitet i läroböckernas framställningar gällande tidsperioden 1750-1900?
- Kan man se någon påverkan från kursplaner och historieämnets förändring av läroböckernas framställning gällande klass, genus och etnicitet mellan perioden 1950- och 2000-talet?

Klass

Det som framkommer i framställningen av klass är följande saker. Klass är närvarande under hela undersökningsperioden. Uppsvinget sker under 1970- och början av 1980-talet, då historiematerialismen hade ett stort uppsving. Detta kan man se på beskrivningen av industrialismen, som görs utifrån ekonomiska utgångspunkter. Detta är något som kännetecknar historiematerialismen, som slog igenom inom universitetsvärlden på 1980-talet.

Vi har sett i *Historia i centrum och periferi* en marxistisk revolutionstolkning av franska revolutionen samt i *Grepp om historien* som skildrar de klasser som skapades under industriella revolutionen. Båda dessa skildringar kännetecknar en ekonomisk klassanalys, som vi upplever utgör den dominerande klassanalysen i läroböckerna.

Genus

Genus kan konstateras vara frånvarande mellan 1950- och 1980-talet. Det är i enstaka fall det tas upp, då man betonar att kvinnor fick jobba inom industrin. Dessutom förekommer genus i viss mån när drottningar diskuteras. På 1990- och 2000- talet skedde ett uppsving. Då fick kvinnorna en betydligt viktigare roll i historieböckerna. Man tar upp kampen för jämställdhet och medborgerliga rättigheter på ett bredare plan. Även kvinnornas levnadssituation får större

fokus än tidigare. Anledningen till uppsvinget är att historieforskningen inom genus fick ett genombrott under 1980-talet. Det kan konstateras att män och kvinnor skiljs åt och delas in i olika kapitel. Mannen är norm och kvinnan är ”den andra”. Precis som Hirdman konstaterar hamnar kvinnan i bakgrunden av mannen.

Etnicitet

Etniciteten är det begrepp som varierar mest i läroböckernas granskning. Många av läroböckerna tar upp liknande händelser, men djupet i skildringarna skiljer sig avsevärt. Kongo är ett tydligt exempel som har varierat stort under den period som vi undersökt. De böcker som först tar upp Kongo nämner det bara som en privatägd koloni till kung Leopold II. Senare böcker nämner Kongo som ett skräckexempel. De nyaste böckerna betonar att över en tredjedel av landets befolkning dog eller blev stympade under kolonialtiden. Ytterligare ett exempel är användningen av ordet ”neger”. Mellan 1950- och 1980-talet använde man flitigt ”neger” i beskrivningen av svarta. Men under 1990- och 2000-talet har man helt slutat att använda denna benämning, vilket också gäller samhället i stort. Dock finns det fortfarande en omskrivning i läroböckerna som skapar en skillnad mellan ”vi” och ”dem”. Det målas upp en beskrivning av Europa som utvecklat och framstående och exempelvis Afrika som primitivt och underutvecklat.

Generell framställning

När klass, genus och etnicitet diskuteras, sker det företrädesvis med kollektiva aktörer. När man tar upp klass brukar man tala om borgare, bönder och arbetare. Det finns få individuella exemplifieringar. När kvinnorna framställs nämner man kvinnor generellt. Det görs inga nyanseringar av kvinnor utifrån social bakgrund, geografisk hemvist, ålder, etnicitet etc. Det är få individuella kvinnor vi har stött på i historieböckerna. Etniciteten belyser man genom att ta upp olika folkgrupper. Dessa folkgrupper beskrivs i mötet med européer eller vita amerikaner och ses som en passiv grupp. Denna grupp beskrivs som underutvecklad och primitiv i kontrast till européerna. Det är primärt afrikaner, indianer och asiater som lyfts fram i dessa möten. Vi lägger även märke till att vissa etniska grupper som t.ex. aboriginer aldrig nämns.

Kursplaner

Kursplanerna vi har undersökt visar på att de har ett visst inflytande på innehållet i historieböckerna. Man ser det tydligt i förslagen vad man skall ta upp i Fackskolan 1965 och

Lgy70. Man betonar alla områden som är centrala i läroböckerna. Trots att dagens kursplan inte har förslag på vad man skall ta upp så antar vi att områdena betonas idag också p.g.a. kunskapsreproduktionen. Utifrån dagens kursplaner har man stora möjligheter att diskutera genus, klass och etnicitet; men möjligheterna är också lika stora att hoppa över dessa perspektiv.

Styrningen som framhävs i de två tidigare kursplanerna finns inte i dagens kursplan. Det bekräftas också av Holmén och Larsson. Detta kan både vara till fördel och nackdel. Fördelen är att man har möjligheten att inrikta sig på de olika perspektiven utan att vara styrd av var man skall ta upp dem. Nackdelen med att inte ha en styrning är att läraren också kan välja att inte ta upp dessa begrepp överhuvudtaget. I dag är kursmålen bredare och det är en tolkningsfråga om vad läraren skall ta upp i undervisningen. Det måste ske ett noga övervägande av läraren om vad som är relevant att lägga tid på

I läroböckerna har vi funnit en viss text-traduktion. Det sker en viss påbyggnad med ny kunskap på den äldre läroboksformen. Det är således vanligare att det sker utvidgningar än borttagningar av innehållet. Vi kan se att orsaken till detta ligger i lärobokens natur. Lärobokens uppgift är att bryta ner komplexa och svåra förklaringar från forskningen, till en enkel och greppbar förklaring till skolan. Detta gör att man bygger på tidigare fungerande strukturer.

Utifrån denna undersökning har vi fått nya insikter om hur vi som lärare skall förhålla oss till läroböcker. Vi kommer att i vårt arbete ständigt arbeta med olika läroböcker och det viktiga som vi lärt oss av vår undersökning är att vara uppmärksamma på innehållet i dessa. Vi har sett att på endast 50 år sker det en stor förändring i innehållet i läroböckerna. Sanningar som vi idag tar för givna kan imorgon vara motbevisade och detta måste vi som lärare vara medvetna om. Skolan måste vara en plats där man kan spegla ett mångkulturellt och förändligt samhälle. Därför måste läraren kunna förmedla kunskap som inte är föråldrad och ensidig. Läraren måste alltid vara motvikten där läroboken brister.

11. Käll- och litteraturförteckning

Källor

Läroböcker:

Almgren, Hans m.fl. 2008: *Alla tiders historia bas*. Lettland. Gleerups Utbildning AB

Ander, Gunnar m.fl. 1963: *Allmänna historien i berättelser III*. Stockholm. Nordstedt & Söner

Ander, Gunnar m.fl. 1956: *Allmänna historien i berättelser IV*. Stockholm. Nordstedt & Söner

Bergström, Börje m.fl., 1996: *Alla tiders historia* Kristianstad: Gleerups utbildningscentrum AB

Bergström, Börje m.fl., 1987: *Alla tiders historia*. 3 uppl. Arlöv. Liber Läromedel

Bergström, Carin 1993: *Människans vägar 1*. Finland, Keuru. Almqvist & Wiksell Förlag AB

Brolin, Per-Erik m.fl. 1980: *Historiens huvudlinjer 2B*. 4 uppl. Uppsala. Almqvist & Wiksell

Bäcklin, Martin m.fl. 1954: *Allmän historia för gymnasiet*. Uppsala. Almqvist & Wiksells boktryckeri AB

Bäcklin, Martin m.fl. 1964: *Historia för gymnasiet*. 2 uppl. Uppsala. Almqvist & Wiksells boktryckeri AB

Bäcklin, Martin m.fl. 1969: *Historia för gymnasiet 2B*. Stockholm. Almqvist & Wiksells förlag AB

Elm, Sten m.fl. 2000: *Epok historia A*. Belgien.

Graninger, Göran m.fl. 1977: *Historia i centrum och i perifer*. 2 uppl. Stockholm. Esselte Studium AB

Hildingson, Lars m.fl. 1972: *Två sekel*. Örebro. Natur och Kultur

Häger, Bengt Åke. 1983: *Grepp om historien*. Lund. Studentlitteratur

Larsson, Mats 1994: *Människans vägar 2*. Finland, Keuru. Almqvist & Wiksell Förlag AB

Nyström, Hans m.fl. 2005: *Perspektiv på historien A*. Danmark, Viborg. Gleerups Utbildning AB

Söderlund, Ernst m.fl. 1956: *Allmän historia för gymnasiet*. Stockholm. Bonniers

Westin, Gunnar T m.fl. 1990: *Människans historia 1*. Värnamo. Natur och Kultur

Westin, Gunnar T m.fl. 1992: *Människans historia 2*. Värnamo. Natur och Kultur

Kursplaner:

Skolöverstyrelsen. 1981. Supplement 71 historia. Liber utbildningsförlaget. Stockholm

Kungliga skolöverstyrelsen. 1965. Läroplan för fackskolan. Bok- och reklamtryckar AB, Stockholm

Skolverket. 2000. Kursplan Historia A.(25.05.2010)

<http://www.skolverket.se/sb/d/726/a/13845/func/kursplan/id/3102/titleId/HI1201%20-%20Historia%20A>

Litteratur:

Ammert, Niklas 2008: *Det osamtidas samtidighet – historiemedvetande i svenska historieböcker under hundra år*. Lund. Sisyfos förlag

Ahrne Göran, 1987: *Klassamhällets förändring*, Lund, Lund Arkiv

Dahlgren, Stellan 1996: *Fråga det förflutna: en introduktion till en modernhistorieforskning*. Lund.

Ericsson, Christina 1993: *Genus i historiskforskning*, Lund Studentlitteratur

Eriksen Hylland, Thomas (1998) *Etnicitet och nationalism*, Nora nya doxa

Esaiasson, Peter m.fl. 2007: *Metodpraktikan – konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Vällingby. Nordstedts Juridik AB

Holmén, Janne Sven-Åke 2006: *Den politiska läroboken – Bilder av USA och Sovjetunionen I norska, svenska, och finska läroböcker under Kalla kriget*. Stockholm.

Larsson, Hans Albin 2003: *Efter 50 år av reformer*.

<http://www.fof.se/tidning/2003/7/standiga-reformer>

Långström, Sture 1997: *Författarröst och lärobokstradition: en historiedatisk studie*. Uppsala.

McKay, John P. m.fl. 2007: *A History of World Societies*. USA. Houghton Mifflin Company

Nationalencyklopedin www.ne.se/postkolonialism

Palmgren, Mai 2000: *Afrikabild för partnerskap? – Afrika i de svenska skolböckerna*.

Stockholm. Nordiska Afrikainstitutet.

Pettersson Alicia, 2008 “*De andra*” Uppsalauniversitet

Selander, Staffan 1988: *Lärobokskunskap*, Lund, Studentlitteratur